

Emma Bergman & Roosa Myllyrinne

EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU VAR- HAISKASVATUKSESSA

Opinnäytetyö
Sosionomi

2019

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Emma Bergman & Roosa Myllyrinne	Sosionomi (AMK)	Helmikuu 2019
Opinnäytetyön nimi		
Ehkäisevä lastensuojelu varhaiskasvatuksessa		49 sivua 3 liitesivua
Toimeksiantaja		
Kotkan kaupunki		
Ohjaaja		
Lehtori Marko Raitanen		
Tiivistelmä		
Tämän opinnäytetyön aihe on ehkäisevä lastensuojelu varhaiskasvatuksessa. Työelämäkumppanimme toimi Kotkan kaupungin varhaiskasvatus. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lastentarhanopettajien toimintatapoja, ajatuksia ja haasteita ehkäisevästä lastensuojelusta sekä esitellä kootun tiedon avulla yleistä tietoa ehkäisevästä lastensuojelusta varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen tuloksia ja kehittämisideoita voidaan käyttää hyödyksi esimerkiksi silloin, kun mietitään ehkäisevän lastensuojelun toteutumista ja sen kehittämistä varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla Kotkan kaupungin kahden päiväkodin lastentarhanopettajia. Haastattelut toteutettiin käyttäen teemahaastattelun menetelmää. Haastatteluihin osallistuneet lastentarhanopettajat ja päiväkodit pidetään opinnäytetyössä anonyymeina. Analysoimme aineiston sisällönanalyysin avulla. Aineistosta nousevien teemojen huomasimme pohjautuvan paljon teemahaastattelun runkoon. Isoimmiksi teemoiksi nousivat varhainen puuttuminen ja varhainen tuki, avoin vuorovaikutus sekä huolen puheeksiottaminen ja tilanneherkkyys. Tuloksista ilmeni, että haastateltavien mielestä ehkäisevän lastensuojelun tarve on lisääntynyt ja samalla myös varhaiskasvatuksen toiminta ja rooli on muuttunut entistä avoimempaan suuntaan, jossa kasvatuskumppanuus ja yhteistyö vanhempien kanssa on entistä tärkeämpää. Vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön lisääntyä myös huoliin puututaan entistä aiemmin ja niistä keskustellaan avoimemmin vanhempien kanssa. Tärkeimpinä ehkäisevän lastensuojelun keinoina lastentarhanopettajat toivat esille vuorovaikutuksen, yhteistyön ja avoimen keskustelun perheen ja työntekijöiden kesken. Lastentarhanopettajat kertoivat varhaiskasvatuksen olevan jo palveluna itsessään ehkäisevää lastensuojelua, minkä tärkeä tehtävä on turvata lapselle turvallinen arki ja kehitys. Myös moniammatillisen yhteistyön merkitys ja sen tuomat haasteet tuotiin esille osana ehkäisevää lastensuojelua.		
Asiasanat		
varhaiskasvatus, lastensuojelu, ehkäisevä lastensuojelu, varhainen puuttuminen		

Author (authors)	Degree	Time
Emma Bergman & Roosa Myllyrinne	Bachelor of Social Services	February 2019
Thesis title		
Preventive child welfare in early childhood education		49 pages 3 pages of appendices
Commissioned by		
City of Kotka		
Supervisor		
Marko Raitanen		
Abstract		
The objective of the thesis was to examine how kindergarten teachers integrate preventive child welfare in early childhood education. The aim was to address the subject bases on the experiences of kindergarten teachers in the city of Kotka. The results of the study and development ideas can be useful for example when planning preventive child welfare and its role in early childhood education. The thesis is a qualitative study. The study was conducted by interviewing kindergarten teachers at two kindergartens in Kotka. The interviews were conducted using the semi-structured interview method. The interviews aim of was to determine how well the concept of preventive child welfare was known in the kindergartens of Kotka. Material was analysed by using content analysis. Based on the answers, the need for preventive child welfare seems to have increased. At the same time, the early childhood education and its role have become more open and educational partnership with parents is considered increasingly important. Co-operation with parents has become more common and concerns are being addressed earlier and are more openly discussed. The kindergarten teachers highlighted the interaction, co-operation and open discussion between family and employees as the most important preventive child welfare means. Early childhood education as a service was considered a form of preventive child welfare in itself. Its most important task is to secure a safe life and development for children.		
Keywords		
early childhood education, child welfare, preventive child welfare, early intervention		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	VARHAISKASVATUS	7
2.1	Varhaiskasvatustlaki	8
2.2	Varhaiskasvatussuunnitelma	9
2.3	Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma.....	11
3	LASTENSUOJELU	12
4	VARHAISKASVATUKSESSA TOTEUTETTAVA EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU ...	14
4.1	Ehkäisevän lastensuojelun rooli varhaiskasvatuksessa.....	15
4.2	Varhainen puuttuminen ehkäisevän lastensuojelun menetelmänä	19
4.3	Huolen puheeksiotto ja ilmaus	22
4.4	Sosionomi ehkäisevän lastensuojelun toteuttajana	23
5	OPINNÄYETYÖN TOTEUTUS	24
5.1	Tutkimusmenetelmä ja kysymykset	24
5.2	Tutkimusaineiston keruu	25
5.3	Litterointi ja tutkimusaineiston analyysi	27
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	30
6.1	Taustatiedot	30
6.2	Ehkäisevän lastensuojelun ja varhaisen tuen näkyminen varhaiskasvatuksessa .	30
6.3	Ehkäisevän lastensuojelun tarve varhaiskasvatuksessa	32
6.4	Avoin vuorovaikutus vanhempien kanssa.....	34
6.5	Huolen puheeksiottaminen ja tilanneherkkyys	35
7	POHDINTA	37
7.1	Ajatuksia tutkimuksen tuloksista	38
7.2	Ehdotukset tulevaan tutkimus- ja kehittämistyöhön	41
7.3	Luotettavuus ja eettisyys	43
	LÄHTEET	45

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun runko

Liite 2. Saatekirje

Liite 3. Suostumuslomake

1 JOHDANTO

Ehkäisevällä lastensuojelulla on tarkoitus edistää ja turvata lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Sitä toteutetaan muun muassa terveydenhuollossa, varhaiskasvatuksessa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettavalla tuella silloin, kun lapsi ei ole lastensuojelun asiakas (Kurttila ym. 2018, 40). Ehkäisevä lastensuojelu tarkoituksena on tarjota apua ja tukea riittävän varhain, jolloin ehkäistään ongelmien syntymistä tai niiden pahenemista (Heinonen ym. 2016, 184).

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, joka käsittelee ehkäisevää lastensuojelua varhaiskasvatuksessa. Idea opinnäytetyölle muodostui meidän molempien mielenkiinnon kohteiden mukaan. Meitä molempia kiinnosti varhaiskasvatuksen lisäksi lastensuojelu ja pohdimme, miten saisimme nämä aiheet yhdistettyä. Tämän pohjalta opinnäytetyömme lopullinen aihe muotoutui.

Opinnäytetyömme rajautuu varhaiskasvatusta koskevaan ehkäisevään lastensuojeluun. Ensimmäinen idea oli yhdistää ehkäisevä lastensuojelu sekä varhaiskasvatuksen yhteistyö lastensuojelun kanssa, mutta tarkemman pohtimisen jälkeen ymmärsimme sen olevan liian laaja aihe. Tämän takia päädyimme rajaamaan aiheen varhaiskasvatuksessa toteutettavaan ehkäisevään lastensuojeluun, eikä yhteistyöhän lastensuojelun kanssa. Työn lähtöoletuksena oli, että päiväkodeissa on jonkinlaista kokemusta ehkäisevästä lastensuojelusta sekä menetelmiä sen toteuttamiseen. Uskomme kuitenkin, että ehkäisevän lastensuojelun käsite voi olla vaikea hahmottaa sen laajuuden vuoksi.

Työn tarkoituksena on tuoda esille haastattelujen avulla lastentarhanopettajien toimintatapoja, ajatuksia ja haasteita ehkäisevästä lastensuojelusta sekä kootun tiedon avulla yleistä tietoa ehkäisevästä lastensuojelusta varhaiskasvatuksessa. Haluamme selvittää, miten lastentarhanopettajat kokevat ehkäisevän lastensuojelun, millaisista asioista huoli lapsesta herää ja miten siihen puututaan. Toivomme, että opinnäytetyön aiheemme lisäisi tietoa ja ymmärrystä

siitä, miten ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan varhaiskasvatuksen arjessa.

Tutkimus etenee teoreettisesta viitekehyksestä tutkimuksen tuloksiin ja johtopäätöksiin. Koska tutkimuksemme keskittyy ehkäisevään lastensuojeluun varhaiskasvatuksessa, on varhaiskasvatuksen ja ehkäisevän lastensuojelun käsitteiden avaaminen tärkeää tämän tutkimuksen kannalta. Tuomme opinnäyte-työssä esille myös uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet toimeksiantajan pyynnöstä. Teoreettisen viitekehyksen lisäksi merkittävin osa opinnäyte-työtämme on lastentarhanopettajien haastattelut, joiden kautta pyrimme saamaan tietoa heidän näkemyksistään ja kokemuksistaan.

Aiheen tärkeydestä kertoo se, ettei tutkittua tietoa Kotkan varhaiskasvatuksen ehkäisevästä lastensuojelusta ole. Muutakin tutkimustietoa aiheesta on vaikea löytää. Tutkimuksemme tulosten vertailussa käytämme Paavolan ym. 2010 tekemää kyselyä, jossa selvitettiin, miten uusi 2007 voimaan tullut lastensuojelulaki oli vaikuttanut eri ammattiryhmien ehkäisevään lastensuojeluun, sen toimintatapoihin ja mahdollisuuksiin (Paavola ym. 2010).

2 VARHAISKASVATUS

”Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka” (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Varhaiskasvatus palveluna ehkäisee syrjäytymistä ja edistää lasten tasa-arvoa. Se on tärkeä osa lapsen kasvua ja suomalaista koulutusjärjestelmää. Varhaiskasvatus antaa hyvän pohjan oppimisen polulla sekä täydentää ja tukee huoltajien kasvatustehtävää. (Opetushallitus 2016, 8.) Varhaiskasvatus myös mahdollistaa huoltajien opiskelun ja työnteon sekä täydentää ja tukee huoltajia kasvatustyössä (Varhaiskasvatuksen perusteet 2016, 14).

Jokaisella lapsella on oikeus saada vähintään 20 tuntia varhaiskasvatusta viikossa. Kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen on oikeus lapsella, jonka vanhemmat tai muut huoltajat työskentelevät tai opiskelevat kokoaikaisesti. Lapsella on oikeus kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen myös, jos kokopäiväinen

varhaiskasvatus on lapsen etu hänen kehityksen, tuen tarpeen tai perheen olosuhteiden takia. (Varhaiskasvatuslaki 12. §.)

2.1 Varhaiskasvatuslaki

Varhaiskasvatusta ohjaa varhaiskasvatuslaki. Varhaiskasvatuslakia sovelletaan kunnan, kuntayhtymän ja muun palvelujen tuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen, jota annetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena (Varhaiskasvatuslaki 1. §). Uusi varhaiskasvatuslaki tuli voimaan 1.9.2018. Uuden lain myötä varhaiskasvatus on entistä vahvemmin liitetty osaksi suomalaista kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. (Opetusalan ammattijärjestö 2018.)

Merkittävimmät uudistukset koskevat varhaiskasvatuksen henkilöstöä ja varhaiskasvatuksen tiedontuotannon kehittämistä. Uuden lain on tarkoitus vahvistaa varhaiskasvatuksen laatua nostamalla henkilöstön koulutustasoa ja selkiyttämällä tehtävänimikkeitä. Tulevaisuudessa varhaiskasvatuksessa ei puhuta enää lastentarhanopettajista, vaan moniammatillisessa työtiimissä työskentelee varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen sosionomeja ja lastenhoitajia. Uusi laki korostaa myös enemmän lapsen edun ensisijaisuutta varhaiskasvatuksen suunnittelussa, järjestämisessä, tuottamisessa tai siitä päätettäessä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018d.)

Varhaiskasvatuslain 3. §:n mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on:

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;

- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

2.2 Varhaiskasvatussuunnitelma

Kansalliset varhaiskasvatuksen perusteet muuttuivat 2016 ja sen pohjalta laaditut paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat otettiin käyttöön 2017. Aiemasta poiketen nykyiset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat oikeudellisesti velvoittava määräys varhaiskasvatuksen järjestäjille eivätkä enää vain suositus. (Opetushallitus 2016, 8; Opetushallitus s.a.) Uudistuksen lähtökohtana ovat ”lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset” (Opetushallitus 2016, 8).

”Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista.” Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tarkoituksena on varmistaa yhdenvertaiset edellytykset kaikkien varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet myös tukevat ja ohjaavat varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä. (Opetushallitus 2016, 8.)

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus koostuu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista. Näiden kolmen tason kulkeminen rinta rinnan on tärkeää käytännön työssä. (Ahonen 2017, 11.)

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Jokainen varhaiskasvatuksen järjestäjä muodostaa valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman. Se laaditaan yhteistyössä paikallisten opetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. (Opetushallitus 2016, 9–10.)

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee huolehtia, että henkilöstöllä, huoltajilla ja lapsilla on mahdollisuus osallistua paikallisen suunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. ”Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa huomioidaan myös muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat.” (Opetushallitus 2016, 9.)

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen paikallista järjestämistä. Sitä laadittaessa tulee huomioida paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. (Opetushallitus 2016, 9–10) Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma tarkoittaa sen roolia pedagogisena työvälineenä ja antaa mahdollisuuden varhaiskasvatuksen persoonalliselle ulottuvuudelle (Ahonen 2017, 13–14).

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle. Varhaiskasvatussuunnitelmalla turvataan lapsen oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Lapsen mahdollinen tuen tarve, sen määrittely ja järjestäminen sisällytetään myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, jota arvioidaan säännöllisesti vanhempien kanssa. (Opetushallitus 2016, 10–11.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet
- tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki
- mahdollinen lääkehoitosuunnitelma
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran. (Opetushallitus 2016, 11.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tulee tarkistaa vähintään kerran vuodessa ja aina kun siihen on tarve. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tulee arvioida säännöllisesti kiinnittäen huomiota erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen. (Opetushallitus 2016, 11.) Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet korostavat lapsen osallisuutta, jonka vuoksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee näkyä lapsen näkökulma, mielipiteet ja toiveet (Ahonen 2017, 16).

2.3 Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma

Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma perustuu Opetushallituksen 28.10.2016 hyväksymiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. ”Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetussuunnitelma muodostavat yhdessä johdonmukaisen kasvun ja oppimisen kokonaisuuden, jossa lapsi toimii ja osallistuu vahvuuksiaan käyttäen.” (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 12.) Kotkan varhaiskasvatuksen painopisteitä ovat: kestävä elämäntapa, osallisuus, kulttuurinen moninaisuus, yrittäjäyys ja sinnikkyys, tutkiva toiminta ja oppiminen, liikkuminen ja leikkiminen sekä läsnä oleva vuorovaikutus (Kotka 2017).

Kotkan varhaiskasvatussuunnitelmassa korostuu vuorovaikutus, jota vahvistetaan pedagogisella pienryhmätoiminnalla. ”Vuorovaikutuksellisessa pienryhmäpedagogiikassa suunnittelu painottuu vuorovaikutuksen suunnitteluun.

Suunnittelussa tavoitellaan:

- mahdollisimman pitkäkestoisia vuorovaikutussuhteita,
- vuorovaikutuksen ja toiminnan toteutumista pienemmissä ryhmissä,
- pedagogisen asiantuntijuuden kattavaa hyödyntämistä vuorovaikutuksen hyväksi sekä
- lasten osallisuusmahdollisuuksien monipuolistumista ja määrän lisääntymistä.” (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 28.)

Pedagogista dokumentointia hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa. Kotkan varhaiskasvatuksessa pedagoginen dokumentointi toteutuu Kasvun kansion avulla. Kasvun kansio korostaa ja konkretisoi lapsen osallisuutta varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa. (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 15.)

3 LASTENSUOJELU

Lastensuojelua ohjaa lastensuojelulaki, jonka tarkoitus on pyrkiä turvaamaan jokaiselle lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja moniulotteiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Ensisijaisesti vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Lasten ja perheiden kanssa työskentelevien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia kasvatustehtävässään. Perheelle tulee tarjota tarpeellinen apu ja tuki riittävän ajoissa. Viranomaiset arvioivat tilanteen, ja tarpeen vaatiessa perhe tulee ohjata lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun tehtävänä on järjestää tarvittavia palveluja ja tukitoimenpiteitä vanhempien, huoltajien ja muiden lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden tukemiseen. (Lastensuojelulaki 2. §.)

Ensisijaisesti perhettä tulee auttaa avohuollon keinoin. Avohuollon yhtenä tukitoimena voidaan tarjota varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatus voi olla joillekin lapsille osa avohuollon tukitoimia, ja joillekin vain peruspalvelu. Sijaishuollossa olevan lapsen normaaliin arkeen kuuluu usein päiväkodissa olominen, mutta varhaiskasvatusta voidaan käyttää myös tukitoimena. (Heinämäki 2005, 82.)

Lastensuojelulain 4. §:n mukaan ”lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;
- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.”

Ehkäisevä lastensuojelu

Ehkäisevää lastensuojelua ohjaa lastensuojelulaki (13.4.2007/417). Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan toimia kunnan perus- ja erityispalveluissa, joilla turvataan lasten kasvua kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan perhettä ja vanhemmuutta silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakas. Esi-merkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, varhaiskasvatuksessa, neuvolassa tai muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa annettava tuki tai erityinen tuki on ehkäisevää lastensuojelua. (Lastensuojelulaki 3a. § 2. mom.) Jos lapsi on lastensuojelun asiakkaana, edellä tarkoitettua tukea järjestetään osana avo-, sijais- tai jälkihuoltoa (Lastensuojelulaki 3a § 3. mom; THL 2018). Neuvola, Kela, varhaiskasvatus ja koulu muodostavat lapsille ja vanhemmille tuki- ja voimaverkoston (Kurttila ym. 2018, 149-150).

Vuonna 2015 toteutettiin sosiaalihuoltolain uudistus, joka vaikutti myös lastensuojelulakiin. Uudistuksen keskeisin tavoite on ollut vähentää lasten ja lapsiperheiden lastensuojelun tarvetta tarjoamalla entistä useammin tukea ja palveluja sosiaalihuollon palveluna. Jos ehkäisevän lastensuojelun tarjoama tuki tai erityinen tuki on riittämätön, tukea tarjotaan ensisijaisesti sosiaalihuollon palveluina. Jos sosiaalihuollon palvelut ovat riittämättömiä, tarjotaan vasta siten lastensuojelun palveluita. Tämän uudistuksen tarkoitus on ollut vahvistaa

lastensuojelua viimesijaisena palveluna. Samalla se tarjoaa resursseja ja erilaisia keinoja siihen, kuinka lapsia ja perheitä voitaisiin auttaa entistä varhaisemmassa vaiheessa. (Heinonen ym. 2016, 178; Sosiaalihuoltolaki 35. §.)

Perheitä ja lapsia tukevaa ehkäisevää työtä on tehty jo kauan, mutta ehkäisevän lastensuojelun käsite terminä on vakiintunut vasta 2000-luvulla. Lasten yhdenvertaisuuden edistämiseen tarvitaan kaikki mahdolliset toimenpiteet, jotta lasten hyvinvoinnin kehitykseen liittyvä polarisoitumiskehitys päästäisiin pysäyttämään. Polarisoitumiskehitys tarkoittaa käytännössä sitä, että osa lapsista voi entistä paremmin, mutta vastaavasti keinulaudan toisessa päässä olevien lasten tilanne huononee entisestään. (Heinonen ym. 2016, 177-178.)

Ennaltaehkäisyä ei pidetä sitä, että palveluita saadaan vasta, kun lastensuojelun asiakkuus on alkanut. Perheen tulee saada apua jo ennen kuin tilanne vaatii isoja ja kalliita toimenpiteitä. Ennaltaehkäisevien palveluiden puutos on yksi suurimmista syistä esimerkiksi huostaanotolle ja kodin ulkopuolisille sijoituksille. Näihin palveluihin turvaudutaan, kun asiakkaita ei ole tunnistettu tai osattu ohjata oikeisiin tukitoimiin. Nykyinen palvelurakenne on liian ongelmakeskeinen ja ennalta ehkäisevää työtä on liian vähän. Tämän takia varhaiskasvatuksessa tapahtuva lasten ja vanhempien tukeminen ja ohjaaminen on erittäin tärkeää. (Kurttila ym. 2018, 116.)

4 VARHAISKASVATUKSESSA TOTEUTETTAVA EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU

Varhaiskasvatuksesta on tullut hyvin keskeinen osa nykyajan lapsen elämää, ja erilaisissa varhaiskasvatuspalveluissa kohdataan suurin osa pikkulapsiperheistä. Tämän pohjalta voidaan jo todeta, että varhaiskasvatuksen merkitys lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistämisen ja tukemisen näkökulmasta on keskeinen. (Heinonen ym. 2016, 180.)

Ehkäisevän lastensuojelun lähtökohtana on lastensuojelulain mukaisesti lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen sekä vanhemmuuden tukeminen. (Lastensuojelulaki 3a § 2. mom.) Nämä periaatteet ovat nostettu vahvasti esiin myös varhaiskasvatuslaissa kuvatuissa varhaiskasvatuksen tavoitteissa (Varhaiskasvatuslaki 3. §.) Tästä näkökulmasta tarkasteltuna varhaiskasvatuksen

ja lastensuojelun päämäärä eli lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen on täysin sama. Tämän pohjalta voitaisiin siis todeta, että varhaiskasvatus toimii ehkäisevänä lastensuojeluna, toteuttaessaan sen omaa perustetäväänsä. (Heinonen ym. 2016, 180.)

4.1 Ehkäisevän lastensuojelun rooli varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen ehkäisevää lastensuojelua voidaan katsoa kahdesta näkökulmasta - yksilön näkökulmasta sekä yhteiskunnan näkökulmasta. Yksilön näkökulmasta katsottuna varhaiskasvatuksen tehtävä ehkäisevän lastensuojelun toteuttajana on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Varhaiskasvatuksessa voidaan edistää, kasvua, kehitystä ja oppimista. Myös vanhemmuuden tukeminen, mahdollisten pulmien ehkäisy sekä tarvittaessa tuen tarjoaminen ja eteenpäin ohjaaminen ovat keskeisiä yksilön näkökulmasta. (Heinonen ym. 2006, 181.)

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna korostuvat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. Varhaiskasvatuksen vaikutukset ovat suurimmat haastavissa elinoloissa elävillä lapsilla tai niillä lapsilla, joilla on ongelmia kehityksessä tai oppimisessa. Varhaiskasvatuksen avulla voidaan tasata lasten lähtökohtien aiheuttamia eroja kehityksessä ja oppimisen edellytyksissä. (Heinonen ym. 2006, 181.)

Tiettyjen lapsiryhmien oikeuksien toteutumiseen on kiinnitettävä erityistä huomioita. Näitä lapsiryhmiä ovat esimerkiksi vammaiset lapset, etniseen tai kielelliseen vähemmistöön kuuluvat lapset, alkuperäiskansaansa kuuluvat lapset eli Suomessa saamelaiset lapset sekä maahanmuuttaja- ja pakolaislapset. Eri-tyishuomioita tarvitsisivat myös lapset, joiden vanhemmillä on erilaisia vakavia sosiaalisia tai terveydellisiä ongelmia, kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja köyhissä perheissä elävät lapset. (Heinonen ym. 2016, 172.)

Varhaiskasvatuksen ehkäisevässä lastensuojelussa keskitytään lasten ja lapsiperheiden tukemiseen. Lasten kannalta on tärkeää huolehtia ehkäisevillä toimilla esimerkiksi yhdenvertaisuuden ja alueellisen tasa-arvon toteutumista. Lapsi voi kokea turvattomuutta, yksinäisyyttä tai pahimmillaan erilaisia kaltoin

kohtelun muotoja, joita olisi tärkeä pyrkiä ehkäisemään. Muuttuva arki ja muutoksessa olevat perherakenteet voivat myös luoda lapselle vaikean tilanteen, joita voidaan pyrkiä helpottamaan ehkäisevillä toimilla. Sosiaaliset verkostot voivat myös olla vähäiset, minkä vuoksi olisi tärkeää etsiä keinoja, joilla lasten ja perheiden arkea voidaan auttaa tai keventää. (Heinonen ym. 2016, 179.)

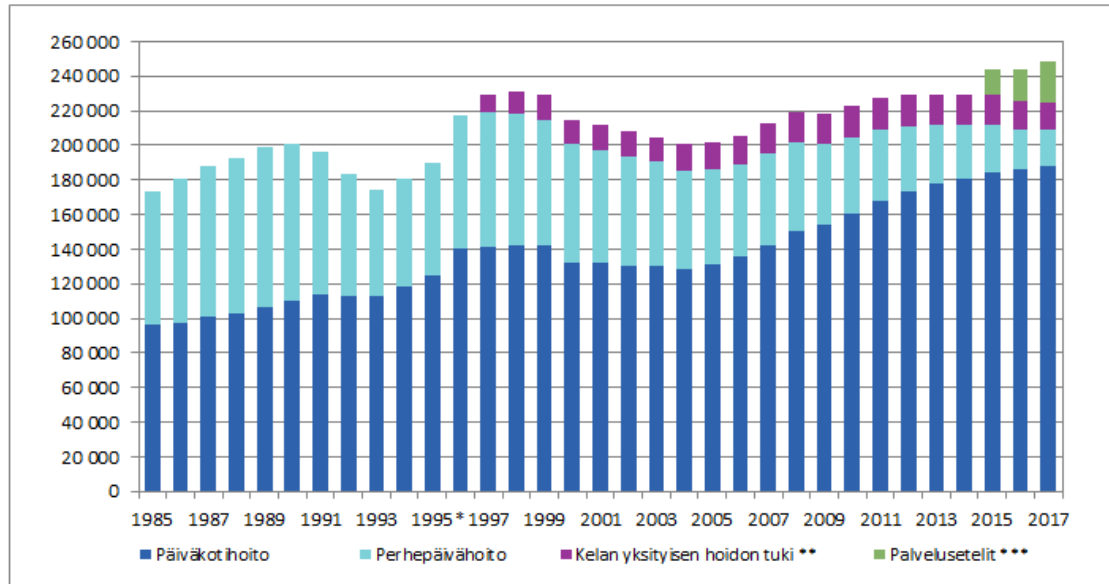
Lastensuojelun painopistettä on jo pitkään koetettu siirtää lastensuojelun korjaavista erityispalveluista peruspalveluissa tarjottavaan ehkäisevään tukeen. Ehkäisevällä lastensuojelulla on suuri vaikutus lastensuojelun asiakkuuksien määrään. Lastensuojelun kasvavien asiakkuuksien määrästä syytetään usein lastensuojelun viranomaisia, vaikka parhaat mahdollisuudet ongelmien estämiseen ja varhaiseen puuttumiseen ovat peruspalveluilla ja niiden työntekijöillä. (Araneva 2016, 111–113.)

Peruspalveluiden rooli ehkäisevän lastensuojelun toteuttajina voidaan jakaa kolmeen osaan:

1. Peruspalveluiden toimijoilla on velvollisuus tarjota ehkäiseviä palveluja lapsen ja perheen tukemiseksi.
2. Peruspalveluilla on velvollisuus ohjata perhe lastensuojelun palvelujen ja tukitoimien piiriin tai tehdä lastensuojeluilmoitus tai yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi, jos lapsen suojelu edellyttää mahdollista lastensuojelun palvelujen ja tukitoimien tarpeen arviointia.
3. Peruspalvelujen velvollisuutena on olla osana lapselle tarjottavia palveluja ja tukitoimia myös silloin, kun lapsi on lastensuojelun asiakkaana. (Saastamoinen 2016, 49.)

Kaikilla lasten ja perheiden kanssa työskentelevillä on vastuu heidän hyvinvoinnistaan sekä tuen tarpeiden tunnistamisesta. Perustason palveluiden työntekijöillä on perustuslain 19. §:n 3. momentin ja lastensuojelulain 2. §:n 2. momentin mukaan vastuu lapsen ja perheen hyvinvoinnista ja ohjaamisesta tarvittaessa muiden palveluiden piiriin. Varhaiskasvatustuksen tavoite on ”toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.”

Parhaimmat mahdollisuudet lasten havainnointiin on varhaiskasvatuksessa ja opetushuollossa (Saastamoinen 2016, 47). Kuva 1 kuvastaa lasten määrää varhaiskasvatuksessa vuodesta 1985 vuoteen 2017. Vuonna 2017 varhaiskasvatuksen piirissä oli 247 968 lasta, joka on 71 % väestön 1–6-vuotiaista lapsista. (THL 2017.)

* Vuodesta 1996 alkaen subjektiivinen päivähoito-oikeus kaikille alle kouluikäisille lapsille.

** Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta tuli voimaan 1.8.1997.

*** Muutos tiedonkeruussa ja tilastoinnissa. Toimintavuodesta 2015 alkaen tietoja kerätään myös niistä lapsista, joille kunta on myöntänyt palvelusetelin varhaiskasvatuksen järjestämistä varten.

Kuva 1. Varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset 1985–2017 (THL 2017)

Varhaiskasvatus kohtaa Suomessa opetushuollon jälkeen eniten lapsia ja heidän perheitään (Saastamoinen 2016, 47). Kuvasta 1 voidaan todeta, että kuntien päiväkotihoidon osallistuneiden lasten määrä on ollut nousussa vuodesta 2004 alkaen, kun taas kuntien perhepäivähoitoon osallistuneiden määrä on 2000-luvun aikana alkanut laskea. OECD:n tilastojen mukaan Suomi jää varhaiskasvatuksen osallistumismäärässä kuitenkin alle OECD-maiden keskiarvon, vaikka varhaiskasvatuksen määrän nousu onkin ollut merkittävää Suomen kannalta. Myös muihin pohjoismaihin verrattuna Suomen varhaiskasvatukseen osallistuminen on paljon alhaisempaa. (OECD 2018.)

Varhaiskasvatuksessa on hyvät mahdollisuudet huomata lapsen ja perheiden tuen tarpeet riittävän ajoissa, ennen kuin ne kärjistyvät ja pahimmassa tapauksessa alkavat vaikuttaa negatiivisesti lapsen kehitykseen ja terveyteen. Var-

haiskasvatuksessa lapsen tilanteen havainnointi on helpompaa ja kokonaisvaltaisempaa kuin muilla viranomaisilla ja toimijoilla. Lapsi viettää päiväkodissa säännöllisesti useita tunteja ja näin ollen varhaiskasvatuksen työntekijöillä on mahdollista havaita riskitekijöitä lapsen käyttäytymisessä tai kotioloissa. Varhaiskasvatuksella on suuri vastuu varhaisen puuttumisen ja ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisesta. Varhaiskasvatuksen tulee varmistaa, että lapsi saa tarvitsemansa sosiaalihuollon tai lastensuojelun palvelut riittävän ajoissa. (Saastamoinen 2016, 47; Araneva 2016, 118–119.)

Moni turvattomissa olosuhteissa elävä lapsi elää hyvin suljettua elämää, eikä välttämättä kohtaa päivänsä aikana vanhempien lisäksi muita aikuisia kuin päiväkodin työntekijöitä. Lapsen avun tarve tulee aina ottaa huomioon ja siihen tulee puuttua. Pahinta on ummistaa silmänsä ja ajatella asian kuuluvan jollekin toiselle. Näin voi käydä, että lapsen ongelmiin ei puututa tarpeeksi ajoissa. Liian myöhään aloitetut tukitoimet voivat johtaa kalliisiin korjaaviin lastensuojelun paleeluihin ja tukitoimiin. Niistä huolimatta lapsi saattaa aikuisena syrjäytyä ja joutua yhteiskunnan huolto- ja hoitokoneiston varaan. (Saastamoinen 2016, 3; 41.)

Monialainen yhteistyö

Monialainen yhteistyö edistää asiakkaan kokonaisvaltaista etua sekä varmistaa, että asiakas saa tarvitsemansa tuen laaja-alaisesti ja sektorirajat ylittäen (Araneva 2016, 97). Sosiaalihuoltolaki (41. §:n 1. mom.) velvoittaa sosiaalihuollon viranomaisen varmistamaan sen, että asiakkaan tilannetta arvioitaessa on käytettävissä riittävästi asiantuntemusta ja osaamista.

Ehkäisevää lastensuojelua varhaiskasvatuksessa ei pystytä toteuttamaan ilman moniammatillista yhteistyötä. Varhaiskasvatus itsessään on jo moniammatillinen työyhteisö, jossa on tärkeää hyödyntää yhteistyön voimin koko henkilöstön erilaista osaamista, koulutusta ja vahvuuksia. Lasten ja perheiden kanssa työskenneltäessä eteen voi tulla tilanteita, joissa varhaiskasvatuksen keinot eivät enää riitä auttamiseksi. Näissä tilanteissa tarvitaan muiden lapsi- ja perhepalvelujen tukea. Tästä syystä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä tulee

olla tietoa alueen muista lapsi- ja perhepalveluista sekä järjestöjen tarjoamasta tuesta ja toiminnasta. (Heinonen ym. 2016, 184–185.)

Varhaiskasvatuksessa monialaisella yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen lasten tarpeisiin vastaten. Yhteistyötä tehdään lastensuojelun, neuvolan sekä terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Erityisen tärkeää toimiva yhteistyö on silloin, kun jollain taholla herää huoli lapsesta, hänen kehityksestä tai hyvinvoinnista. Lapsen laajaan terveys-tarkastukseen sisällytetään vanhemman suostumuksella varhaiskasvatuksen arvio lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa. ”Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaisesta tunnistamisesta monialaisessa yhteistyössä.” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 33–34.)

4.2 Varhainen puuttuminen ehkäisevän lastensuojelun menetelmänä

Varhainen puuttuminen ”kuvaava ehkäisevän työn dynaamista, ammattikäytännöön liittyvää toiminnallista puolta, jossa ammattilaiset ovat aktiivisia ja pyrkivät tunnistamaan riskitekijät mahdollisimman varhain ja tarjoamaan apua mahdollisimman aikaisessa vaiheessa” (Törrönen & Vornanen 2004, 175).

Keskeinen osa varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevää roolia on tunnistaa lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvät tuen tarpeet mahdollisimman varhain sekä turvata lapselle tarvittava tuki monialaisessa yhteistyössä. Varhaiskasvatuksessa tapahtuvalle varhaisella tukemisella voidaan viitata paitsi lapsen varhaisvuosina tapahtuvaan tukemiseen myös mahdollisimman varhain käynnistyvään tukeen. (Heinonen ym. 2016, 180.) Varhaislapsuudessa tapahtuvat asiat luovat pohjan lapsen tulevaisuuden kehittymiselle. Puuttamalla lapsen tai perheen ongelmiin mahdollisimman varhain parannetaan lapsen tulevaisuutta ja autetaan rakentamaan koko perhettä tukevaa ympäristöä. (ECIA VIG s.a.)

Varhaisella puuttumisella on kaksi ulottuvuutta. Sillä pyritään ehkäisemään ongelmien syntyä, mutta se on myös korjaavaa toimintaa. Varhaiskasvatus on

palveluna ongelmien ehkäisemistä. Se tarjoaa vanhemmille mahdollisuuden käydä töissä sekä lapsille hoitoa, kasvatusta ja opetusta. Ensisijaisesti korjaa vaa toimintaa päiväkodissa on lapsen ongelmiin puuttuminen, jota tapahtuu mm. olosuhteita muuttamalla tai erityislastentarhanopettajan ohjauksena. (Huhtanen 2004b, 45.)

Ehkäisevästä toiminnasta käytetään nimeä preventio ja korjaavia toimenpiteitä kutsutaan interventioiksi. Interventio tarkoittaa lapsen tai ryhmän käytökseen vaikuttamista ulkoapäin tulevalla väliintulolla. (Huhtanen 2004a, 191; Huhtanen 2004b, 45.) Ennaltaehkäisevä toiminta eli preventio toteutuu erilaisten interventioden avulla, mitkä tavallisesti jaetaan kolmeen tasoon: Primaaripreventio, sekundaarinen preventio, tertiärinen preventio (Huhtanen 2004a, 191).

Primaariprevention tavoitteena on vähentää ja ehkäistä ongelmien ilmene mistä interventioden avulla (Huhtanen 2004a, 191). Primaaripreventiota ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen lainsäädäntö, pakollinen esiopetus sekä esimerkiksi 5-vuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilu, jonka opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti vuonna 2018. Tavoitteena kokeilulla on opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen mukaan se, että suuri osa viisivuotiaiden ikäluokasta saataisiin varhaiskasvatuksen piiriin. Grahn-Laasonen perusteli hallituksen tavoitetta syrjäytymisen ehkäisyllä, kotitaustaerojen tasauksella sekä koulutuksellisella tasa-arvolla ja kasvun, kehityksen ja oppimisen tuella. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018a). Laadukkaalla varhaiskasvatuksella on myönteisiä vaikutuksia lapsen kasvuun, kehitykseen ja myöhempään oppimiseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018b). Ehkäisevän lastensuojelun ja varhaisen puuttumisen näkökulmasta maksuton varhaiskasvatus kokeilu on primaaripreventio, jonka tarkoituksena on ehkäistä varhaiskasvatuksen ulkopuolella jäävien lasten ongelmia.

Sekundaarisella preventiolla eli aikaisella interventiolla pyritään vähentämään jo esille tulleiden ongelmien vaikutusta ja kestoja. Varhaiskasvatuksen sekundaarisista preventioista ovat mm. erilaiset tuen tarpeessa olevien lasten pienryhmät. Sekundaariseen preventioon liittyy myös varhainen puuttuminen. (Törrönen & Vornanen 2004, 159; Huhtanen 2004b, 44.)

Tertiaarisessa preventiossa on tarkoitus minimoida jo puhjenneiden ongelmien ja häiriöiden vaikutusta toimintakykyyn kuntouttavilla toimenpiteillä esimerkiksi perheterapian tai kuntoutuksen avulla. (Huhtanen 2004a, 191; Huhtanen 2004b, 44.)

Ajoituksen tärkeys ja haasteet

Lapsen ja perheen tilanteeseen puututtaessa ajoitus on tärkeä. Oikein ajoitettu erilaiset tukipalvelut estävät ongelmien kasvamisen. Lastensuojelulain mukaan lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tarjottava perheelle tarpeellista tukea riittävän varhain. Varhainen puuttuminen on lapsen edun mukaista sekä taloudellisesti erittäin kannattavaa. Lapsella on oikeus tarvitsemiinsa palveluihin. Mitä nopeammin lapsen tuen tarve huomataan, sitä pienemmin toimenpitein voidaan turvata lapsen tilanne. (Saastamoinen 2016, 41.)

Tarjotun tuen tulee kuitenkin olla alusta alkaen tarpeeseen nähden tarpeenmukaista ja riittävää. Tulee muistaa, ettei varhaisen puuttumisen itsetarkoitus ole tarjota matalan kynnyksen palveluja ja mahdollisimman pieniä tukikeinoja. Palvelujen tulee olla alusta asti riittäviä ja niiden tarkoituksena tulee olla tuen tarpeen poistaminen kokonaan. Tarkoituksena on saada lapsen tilanteeseen pysyvä muutos. Pelkkä varhainen puuttuminen sekä tukitoimien ja palveluiden tarjoaminen eivät estä lapsen tilanteen pahentumista, jos palvelut eivät vastaa lapsen tuen tarpeita. (Saastamoinen 2016, 44.)

Lapsen ja huoltajien kanssa ei kaikissa tapauksissa oteta tarpeeksi aikaisin puheeksi lapsen elämään vaikuttavia riskitekijöitä. Näistä asioista käytävät keskustelut voivat jäädä myös hyvin pinnalliseksi tai kertaluontoiseksi, jolloin pitkäaikaisia muutoksia ei saada aikaan. Haasteena voidaan nähdä myös tilanne, missä lasten vanhemmat kieltävät ongelman kokonaan ja pitävät jyrkästi puoliaan. Haasteeksi voi muodostua myös päinvastainen tilanne, jossa perhe ohjataan liian herkästi lastensuojelun piiriin ilman, että lapsen tilanteeseen on yritetty saada muutosta päiväkodissa tai ilman, että huoltajien kanssa

on keskusteltu asiasta millään tavalla. Tämän kaltaisten haasteiden poistaminen on tärkeää. Haasteiden poistaminen vaatii tietoisuuden lisäämistä lasten kanssa työskentelevien toimijoiden keskuudessa. (Saastamoinen 2016, 49.)

4.3 Huolen puheeksiotto ja ilmaus

Huolen puheeksiottaminen vanhempien kanssa ei aina ole helppoa. Esimerkiksi Helsingin kaupungin päiväkotien ja lastenneuvoloiden huolen tai tuen tarpeen tunnistaminen ja huolen puheeksi ottamisen käytäntöjä selvittäneen raportin mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstöllä olisi osaamista lasten havainnoinnista, mutta usein arkuutta viedä asioita eteenpäin. (Heinonen ym. 2016, 188.)

Jos varhaiskasvatuksen palvelut ja tukitoimet eivät riitä vastaamaan lapsen tuen tarpeeseen, tulisi varhaiskasvatuksen työntekijöiden olla yhteydessä lastensuojeluun (Saastamoinen 2016, 3). Tässäkin tilanteessa täytyy kuitenkin muistaa, että ”lastensuojeluilmoitusta käytetään liian usein vastuun siirtämiseen lastensuojelulle ja se palvelee tällöin niin sanottua pois lähettämisen kulttuuria. Lastensuojeluilmoituksen tekijä kokee, että hän voi vetäytyä yhteistyöstä lapsen ja perheen kanssa ja jättää toimintavastuun lastensuojelulle. Kun ilmoituskynnys on matala, perheet jäävät liian usein lastensuojelun varaan, vaikka heitä voitaisiin auttaa paremmin muiden palvelujen avulla.” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 34.)

Vuonna 2015 muuttunut sosiaalihuoltolaki mahdollisti lastensuojelun ”kevytversion” eli huolenilmauksen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että perheiden tuen tarve pystytään arvioimaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Yle 2016.) Sosiaalihuoltolain 35. §:n mukaan esimerkiksi varhaiskasvatuksessa työskentelevän henkilön tulee ohjata sosiaalihuollon tarpeessa oleva henkilö hakemaan sosiaalipalveluja. Henkilön suostumuksella työntekijä voi ottaa yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen tuen tarpeen arviointia varten. Jos suostumusta ei saada sosiaalihuoltolain, työntekijän on tarpeen vaatiessa tehtävä ilmoitus salassapitosäännösten estämättä. Samojen tietojen perusteella ei tarvitse tehdä erikseen lastensuojeluilmoitusta, jos

työntekijä on ottanut yhteyttä sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen ja ilmoittanut yhteydenoton syyt. (Sosiaalihuoltolaki 35. §.)

Yksi Saastamoisen (2016, 49) määrittelemästä peruspalveluiden velvollisuudesta on ”olla osana lapselle tarjottavia palveluja ja tukitoimia myös silloin, kun lapsi on lastensuojelun asiakkaana.” Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että varhaiskasvatuksen tulee alkaneen lastensuojelun asiakkuuden jälkeenkin osallistua palvelujen ja tukitoimien kokonaisuuden suunnitteluun lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toteuttamisessa (Saastamoinen 2016, 48–49; Rätty 2015, 4–5).

4.4 Sosionomi ehkäisevän lastensuojelun toteuttajana

Vuonna 2018 voimaan tullut uusi varhaiskasvatuslaki muuttaa päiväkodin henkilöstön koulutustasoa. Aiemmin lastentarhanopettajan nimikkeellä työskennelleet saavat uuden nimikkeen, varhaiskasvatuksen opettaja. Tehtävään ovat kelpoisia kaikki nykyiset lastentarhanopettajat - yliopistokoulutetut sekä sosionomi- ja opistotaustaisetkin. Sosionomit, jotka ovat päässeet opiskelemaan lastentarhanopettajan kelpoisuuden antavaan tutkinto-ohjelmaan viimeistään vuosi lain voimaantulon jälkeen ja suorittavat opinnot loppuun 31.7.2023 mennessä, saavat kelpoisuuden varhaiskasvatuksen opettajaksi. Tämän jälkeen valmistuneista sosionomeista tulee varhaiskasvatuksen sosionomeja. Kuntien henkilöstörakenteen muutoksien tulee olla voimassa viimeistään 2030 (Korkeakivi 2018; Varhaiskasvatuslaki 74. §).

Sosionomien vahvuutena varhaiskasvatuksessa pidetään sosiaalipedagogista osaamista, yhteisöosaamista sekä yhteiskuntaosaamista. Sosionomikoulutuksen saaneen lastentarhanopettajan vahvuuksina pidetään muun muassa perheen tukemista sosiokulttuurisesta näkökulmasta, riskitilanteiden tunnistamista, varhaisen puuttumisen osaamista, yhteisöllistä osaamista, monikulttuurisuuden ymmärtämistä ja vahvistamista, sosiaalialan palvelujärjestelmän osaamista, palveluohjaamisen osaamista, lastensuojelun osaamista sekä moniammatillisia yhteistyötaitoja. (Sosionomi (AMK) kompetenssit koulutuksen eri vaiheissa; Talentia 2017.)

Uuden varhaiskasvatustlain myötä varhaiskasvatuksen sosionomien tehtävänkuvassa tulee näkyä erityisesti sosionomikoulutuksen tuoma osaaminen, joista tärkeimpänä voidaan pitää moniammatillista yhteistyötä sekä varhaiskasvatuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä, perheiden palveluohjausta sekä perheiden kasvatusyhteistyön ja yhteisöllisyyden vahvistamista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018c.) Uuden lain ja tehtävänkuvien myötä on mahdollista, että varhaiskasvatuksessa on entistä enemmän aikaa ja ammattitaitoa ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseen. Työnantajat päättävät tehtävin työnkuvista, mutta todennäköisesti varhaiskasvatuksen sosionomit eivät tule jatkossa vastaamaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisesta, jonka vuoksi sosionomeilla olisi aikaa enemmän muun muassa perheiden tukemiseen ja moniammatilliseen yhteistyöhön. Varsinkin jos sosionomeilla tulee olemaan yhtä lailla aikaa työn suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen (S-A-K-aika), kuten nykyisillä lastentarhanopettajilla.

5 OPINNÄYETYÖN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusmenetelmä ja kysymykset

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen. Kvalitatiivinen tutkimus on tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus, jossa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivinen tutkimus sopii hyvin esimerkiksi toiminnan kehittämiseen, vaihtoehtojen etsimiseen ja sosiaalisten ongelmien tutkimiseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Hirsjärvi & Hurme 2015, 47.) Esittelemme tulokset teemoittain, jotka tukevat asettamiamme tutkimuskysymyksiä. Teemoittelu perustuu osittain myös luomaamme teemahaastattelun runkoon (ks. liite 1).

Päätutkimuskysymyksemme on:

- Miten ehkäisevä lastensuojelu näkyy osana lastentarhanopettajien työtä?

Tutkielmamme pohjana on lisäksi kolme (3) muutakin teemaa, joiden on tarkoitus tukea ja auttaa saamaan vastauksia päätutkimuskysymykseen. Käytimme seuraavia teemoja apuna myös haastattelun rungossa:

- 1) Ehkäisevä lastensuojelu lastentarhanopettajan työssä
- 2) Huolen herääminen ja siihen puuttuminen
- 3) Lapsen ja perheen tukeminen – varhainen tuki

5.2 Tutkimusaineiston keruu

Saimme opinnäytetyöllemme tutkimusluvan Kotkan kaupungilta lokakuussa 2018 ja toteutimme haastattelut heti tämän jälkeen jo lokakuun lopussa. Työn tutkimusaineistona olivat haastatteluaineistot. Valitsimme haastattelun aineistonkeruutavaksi siksi, koska halusimme nimenomaan saada informaatiota päiväkotien henkilöstön omista näkökulmista. Haastattelu antoi myös mahdollisuuden vaikuttaa keskustelun kulkuun. Yhtenä vaihtoehtona mietimme aluksi survey-kyselyä, mutta tulokset olisivat voineet jäädä hyvin suppeiksi. Haastattelu mahdollisti myös kysymysten tarkentamisen ja mieleen nousseet lisäkysymykset. Ryhmässä tehty haastattelu tarjosi myös muille toisten näkemyksiä, mikä saattoi herättää ajatuksia ja tuoda esiin asioita, joita ei survey-kyselyyn olisi välttämättä tajunnut kirjoittaa.

Ryhmähaastattelu on tehokas aineistonkeruun muoto myös siksi, koska samalla saadaan tietoja useammalta henkilöltä yhtä aikaa. Ryhmän vaikutuksella voidaan ajatella olevan myös negatiivinen puoli, koska se voi estää kielteisten asioiden esille tuontia. (Hirsjärvi ym. 2007, 205–206.) Emme kuitenkaan kokeneet, että ryhmähaastattelun kielteisen puolen vaikuttavan haastatteluihimme, koska kielteisten asioiden esille tuonti ei ollut kenenkään edun vastaista.

Haastattelun suurimpana etuna pidetään joustavuutta aineiston keruussa. Haastattelu on tiedonkeruumenetelmänä ainutlaatuinen, koska siinä haastatettava ja haastatteliija ovat suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa. Tutkimushaastattelu erotetaan tavallisesti sen mukaan, miten strukturoitu ja muodollinen haastattelutilanne on. (Hirsjärvi ym. 2007, 199–203.)

Valitsimme haastattelutavaksi teemahaastattelun, joka on puolistrukturoitu haastattelu, mikä sijoittuu lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin. Valitsimme teemahaastattelun, koska sen avulla saadaan parhaiten esille haastateltavien näkökulmat ja kokemukset. Teemahaastattelussa otetaan huomioon haastateltavien asioille antamat merkitykset ja tulkinnat ja vapaalle puheelle annetaan tilaa. Teemahaastattelussa käydään läpi ennalta suunniteltuja teemoja keskustelunomaisesti. Olimme haastatteluihin mukaan muodostamamme teemahaastattelun rungon, josta näimme selkeästi teemat ja niitä tarkentavat kysymykset. Näin pystyimme keskittymään itse keskusteluun, eikä teemojen ja kysymysten etsimiseen mennyt ylimääräistä aikaa. Olimme valmistautuneet perehtymällä teemoihin jo hyvissä ajoin ennen haastatteluita. Perehtymällä huolellisesti opinnäytetyön aihepiiriin, pystyimme kohdentamaan haastattelun juuri tiettyihin teemoihin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.)

Teemahaastattelun rungon teemoiksi nousivat varhainen tuki, huolen herääminen ja siihen puuttuminen. Selvittääksemme yleiskuvaa lastentarhanopettajien omasta näkökulmasta ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisesta omassa yksikössään, teimme oman teeman ehkäisevästä lastensuojelusta lastentarhanopettajan työssä. Kun olimme teemoista tyytyväisiä, laitoimme ne sopivaan järjestykseen haastattelua ajatellen ja lisäsimme muutamia tarkentavia kysymyksiä.

Olimme varanneet aikaa haastatteluihin tunnin. Ensimmäinen haastattelu kesti noin puoli tuntia ja siihen osallistui 3 lastentarhanopettajaa. Toinen haastattelu kesti noin tunnin ja siihen osallistui 4 lastentarhanopettajaa sekä yksiköiden johtaja. Hirsjärven ym. (2007, 206) mukaan haastatteluissa tulee varautua puheliaisiin sekä niukkasanaisiin haastateltaviin, minkä vuoksi olisi hyvä tehdä koehaastatteluja. Emme kuitenkaan tehneet koehaastatteluja ajan rajallisuuden vuoksi.

Emme uskoneet koehaastattelujen puuttumisen vaikuttavan haastattelujen kulkuun suuresti. Huomasimme kuitenkin haastattelujen aikana, miten koehaastattelut olisivat voineet vaikuttaneet haastattelujen kulkuun ja erityisesti

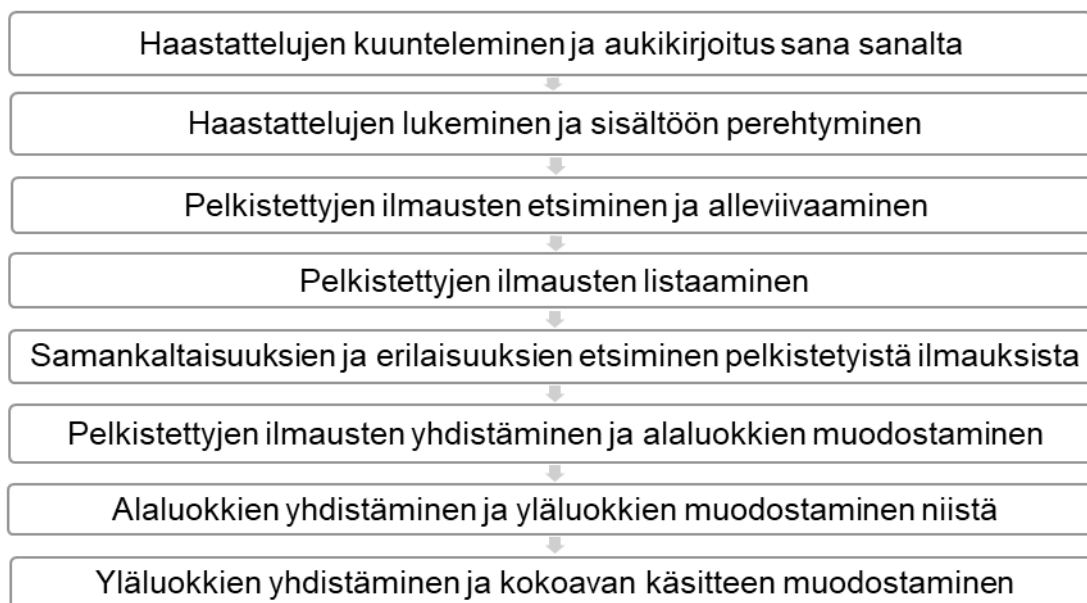
siihen, miten toimimme niukkasanaisten haastateltavien kanssa. Olisimme varmasti saaneet erityisesti ensimmäisestä haastattelusta enemmän irti, jos olisimme tehneet ensin koehaastatteluja. Toinen haastattelu meni mielestämme huomattavasti paremmin kuin ensimmäinen. Ensimmäisen haastattelun jälkeen meillä oli enemmän tietoa siitä, kuinka toinen haastattelu kannattaa esimerkiksi aloittaa ja mitkä lisäkysymykset ja tarkennukset ovat tarpeellisia tai turhia.

5.3 Litterointi ja tutkimusaineiston analyysi

Litteroimme aineiston noudattaen niin sanottua referoivaa litterointia teemojen avulla. Purimme haastattelut suurimmaksi osaksi ranskalaisia viivoja käyttäen. Joitakin mielestämme tärkeitä kohtia litteroimme sanatarkasti. Litteroimme haastattelujen aineiston suoraan opinnäytetyön pohjaan, jotta molempien oli helppo työstää materiaalia.

Referoivaa litterointia on moitittu siitä, ettei se mahdollista syvällistä analyysiä (Aineistohallinnan käsikirja 2018). Mielestämme referoiva litterointi oli opinnäytetyössämme riittävää ja mahdollisti riittävän syvällisen analyysin. Pohdimme yhdessä heti haastattelujen jälkeen esille tulleita teemoja ja aiheita, jotka toistuivat molemmissa haastatteluissa. Litteroimme haastattelut saman päivän aikana, jolloin haastattelut olivat tuoreessa muistissa ja pystyimme referoimaan haastattelut tarkoituksenmukaisesti ja mahdollisimman syvällisesti. Litteroimme kumpikin molemmat haastattelut ja lopuksi poistimme yhtenevät kohdat. Näin varmistimme, ettei toiselta jäänyt jotain tärkeää kohtaa tai pointtia huomaamatta, mikä toisen mielestä oli tärkeä.

Valitsimme aineiston analysointi tavaksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, koska aineistosta oli tarkoituksena etsiä haastateltavien ajatuksia, käsityksiä sekä näkökulmia ja muokata ne tiivistettyyn muotoon. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi tehtiin mukaillen Tuomen ja Sarajärven kuviota tutkimusaineiston analyysin etenemisestä (Kuva 2). Sisällönanalyysissä aineisto pyritään pelkistämään mahdollisimman tiiviiksi ja ymmärrettäväksi välttäen aineiston informaation kadottamista tai sen muuttamista.

Kuva 2. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen (mukaillen Tuomi & Sarajärvi 2013, 109)

Kokosimme molempien haastatteluiden vastauksia ranskalaisin viivoin erillisinä toisistaan. Kuvasta 2 poiketen emme kuitenkaan kirjoittaneet haastatteluja auki sana sanalta vaan etsimme aineistosta suoraan pelkistettyjä ilmauksia ja harkittuja suoria lainauksia. Pelkistämisen jälkeen aineisto klusteroidaan. Klusterointi tarkoittaa pelkistettyjen ilmauksien yhdistelyä samankaltaisuuksien mukaan, joista muodostetaan alaluokkia. Kuva 3 on esimerkki aineiston klusteroinnista opinnäytetyössämme. (Ks. myös Tuomi & Sarajärvi 2013, 108–111.)

Taulukko 1 Esimerkki aineiston klusteroinnista (Tuomi & Sarajärvi 2013, 111)

PELKISTETYT ILMAUKSET	ALALUOKKA
Vanhempien mielipiteiden huomioiminen Vanhempien osallisuus varhaiskasvatussuunnitelmassa Vanhempainillat ja koko perheen tapahtumat	Vanhempien ottaminen mukaan varhaiskasvatukseen
Jokapäiväinen keskustelu Tiedon välittyminen Aikaa keskustelulle	Keskustelu lapsesta vanhempien kanssa

Avoimuus	Myönteinen tunne yhteistyöstä tärkeää
Tuomitsemattomuus	
Tilanneherkkyys	

Klusteroinnin jälkeen tulee abstrahointiprosessi. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämässä edetään alkuperäisinformaation käyttämisestä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Abstrahointia voidaan jatkaa niin kauan, kuin se aineiston sisällön kannalta on mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108-111.) Kuva 3 on esimerkki kuvaus siitä, miten olemme koonneet teemoja opinnäytetyön pohjaan abstrahoinnin avulla. Abstrahointi auttoi meitä löytämään isompia pääluokkia eli teemoja, joita käytimme opinnäytetyömme tärkeimpien tuloksien esittämiseen.

Taulukko 2. Esimerkki aineiston abstrahoinnista (Tuomi & Sarajärvi 2013, 112)

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Vanhempien ottaminen mukaan varhaiskasvatukseen	Kasvatuskumppanuus	Avoin vuorovaikutus vanhempien kanssa
Keskustelu lapsesta vanhempien kanssa	Vuorovaikutus	
Myönteinen tunne yhteistyöstä tärkeää	Avoin ilmapiiri	

Pääluokiksi muodostuivat huolen puheeksiottaminen ja tilanne herkkyys, avoin vuorovaikutus ja varhainen tuki. Ehkäisevän lastensuojelun tarpeen lisääntyminen oli myös tärkeä aihe, joka herätti keskustelua. Pääluokista muodostuvien teemojen avulla pyrittiin hahmottamaan ehkäisevän lastensuojelun toteutumista varhaiskasvatuksessa vastaten myös päätutkimuskysymykseen eli miten ehkäisevä lastensuojelu näkyy osana lastentarhanopettajien työtä. Aineistosta poimittujen suorien lainauksien avulla pystyimme havainnollistamaan esittämiämme tuloksia.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Taustatiedot

Päädyimme pitämään osallistuneet päiväkodit ja haastateltavat tutkielmassa nimettöminä. Taustatietoina kysyimme haastateltavien koulutustaustan, työkokemuksen ja valmistumisvuoden. Haastatteluihin osallistui yhteensä seitsemän (7) lastentarhanopettajaa ja yksi (1) päiväkodin johtaja. Haastateltavien koulutuksia olivat sosionomi (AMK), sosiaalikasvattaja ja kasvatustieteen kandidaatti. Suurin osa haastateltavista oli kuitenkin sosionomeja. Työkokemusta varhaiskasvatuksesta haastateltavilla oli alle vuodesta 20 vuoteen.

6.2 Ehkäisevän lastensuojelun ja varhaisen tuen näkyminen varhaiskasvatuksessa

Esitimme haastateltaville ensimmäisenä kysymyksenä, miten ehkäisevä lastensuojelu näkyy heidän työssään. Halusimme kysymyksen avulla hahmottaa lastentarhanopettajien tietämystä aiheesta ennen kuin syvennyimme aiheeseen lisää. Lastentarhanopettajat kertoivat ehkäisevän lastensuojelun näkyvän heidän työssään turvallisen arjen ja kehityksen turvaamisena, rajoina, lämpönä ja läheisyytenä. Ehkäisevällä lastensuojelulla haastatellut kertoivat myös tukevansa vanhempien jaksamista. Varhaiskasvatusta itsessään pidettiin tärkeänä vanhempien jaksamista tukevana palveluna.

”Täällä lapsella on mahdollisuus terveelliseen ruokaan, ulkoiluun leikkiin ja kaverisuhteisiin. Kaikilla lapsilla ei oo kotona mahdollisuutta näihin”

Ehkäisevään lastensuojeluun liittyy vahvasti myös varhainen tuki ja varhainen puuttuminen. Molemmissa haastatteluissa lastentarhanopettajat olivat hyvin yksimielisiä siitä, mitä varhainen tuki tarkoittaa. Haastateltavien mukaan varhainen tuki on turvallisen arjen takaamista ja vanhemmuuden tukemista. Jos perheen huomataan tarvitsevan apua, sitä tarjotaan. Varhainen puuttuminen kuuluu osaksi varhaista tukea. Varhainen puuttuminen on haastateltavien mukaan varhaista toimintaa ongelmatilanteiden tai niiden pahenemisen ehkäisemiseksi.

Päiväkodissa vanhemmat voivat keskustella lapsen kehityksestä, oppimisesta ja muuten mieltä askarruttavista asioista. Vanhempien ja perheiden kanssa käydään paljon arkisia keskusteluja erilaisissa tilanteissa. Esimerkiksi lapsen liiallisesta pelaamisesta voidaan keskustella vanhempien kanssa. Muutenkin keskustelua vanhempien kanssa on paljon siitä, mikä on lapsen kehitykselle hyväksi ja mikä ei. Vanhempien ja perheiden pulmatilanteissa annetaan vinkkejä ja tarvittaessa ohjataan eri palveluiden piiriin.

”Ollaan myöski ite niin sanotusti tuntosarvet ylhäällä et jos jotain näkyy mihin täytyy kiinnittää huomiota, et jos huoli herää jostain asiasta niin sit ollaan niinku valmiita siihen puuttumaan ja auttamaan ja ohjaamaan”

Esimerkkinä yksi lastentarhanopettaja kertoi tilanteen, jossa vanhempi kertoi olevansa hyvin väsynyt ja uupunut. Pian tämän jälkeen lastentarhanopettajan eteen osui artikkeli vanhemman väsymyksestä, minkä hän linkkasi vanhemmalle sähköpostiin. Näin vanhemmalle tuli varmasti olo, että hänen asiansa on kuultu ja asia on otettu huomioon. Tämä lisää luottamusta, jolloin asioista on seuraavallakin kerralla helppo puhua. Myös muut haastateltavat toivat esille sen, että vanhempien kertomaan pitää aina vastata ja puuttua niin, että vanhemmalle tulee olo, että hänet on kuultu ja nähty, vaikkei asia vaatisikaan muita toimenpiteitä kuin myötätuntoisen vastauksen.

Lastentarhanopettajien mielestä tunnetaitojen ja sosiaalisten taitojen opettelu on tärkeää. Tunnetaitojen ja sosiaalisten taitojen opettelu ehkäisee lapsen syrjäytymistä myöhemmässä elämässä. Esimerkkinä yksi lastentarhanopettaja kertoi Suomen Mielenterveysseuran Lapsen mieli -materiaalin. Muutkin kehuivat ja kertoivat käyttävänsä kyseistä materiaalia työssään.

Ehkäisevän lastensuojelun käsitteestä keskusteltaessa tuli esille myös se, että ehkäisevää lastensuojelua tehdään, mutta aina ei ymmärretä sen olevan ehkäisevää lastensuojelua. Ensimmäisessä haastattelussa tuli selvästi esille ehkäisevän lastensuojelutyön arkisuus heidän työssään.

”Täällä on niin paljon niitä s2:sia niin tehään sitä että soitellaan ja autetaan niinku asioita, jotka periaatteessa nyt ei ehkä meiän toimenkuvaan kuulu, mutta on katottu, että se nyt tukee näin perheitä niin sit ollaan myös autettu tämmösissä.”

Lastentarhanopettajat toivat myös esille ylimääräisen työn tekemisen. Molemmissa haastatteluissa tuli resurssien rajallisuus ja riittämättömyys esille. Ajan riittämistä kuvailtiin ikuisuuskysymyksenä, jota pohditaan todella paljon. Erityisesti ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisista vaikeuttaa vähäinen aika rauhalliselle keskustelulle vanhempien kanssa. Yleensä aamulla tai iltapäivällä ei ole aikaa keskittyä yhden lapsen vanhemman kanssa keskusteluun, eikä aina ole mahdollista hoitaa yksittäisen lapsen tilannetta niin hyvin kuin haluaisi. Lastentarhanopettajat kuitenkin kertoivat pyrkivänsä siihen, että aika riittäisi jokaiselle perheelle, mutta toivat esille, ettei tavoite aina valitettavasti toteudu.

Lastentarhanopettajat toivat esille myös haasteellisuuden moniammatillisessa yhteistyössä. Mikä asia kuuluu kenellekin? Kuka auttaa perhettä ja pitää narut käsissä? Kuka pitää paketin kasassa, koska se ei välttämättä ole päiväkodin tehtävä. Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa kerrottiin olevan tärkeää. Yhteistyöhön kerrottiin kuitenkin vaikuttavan se, millainen sosiaalityöntekijä on. Esimerkkinä haastattelussa kerrottiin kaksi erilaista tilannetta. Ensimmäisessä tilanteessa sosiaalityöntekijä ei ottanut asioita niin tärkeäksi hoidettavaksi ja yhteistyö oli hyvin nihkeää. Toisessa tilanteessa sosiaalityöntekijä oli helposti lähestyttävä, otti asiat hoidettavaksi ja teki työtä yhdessä päiväkotien henkilöstön kanssa alusta lähtien. Haastatteluissa kerrottiin lasten etua parantavan se, että sosiaalityöntekijä on valmis tekemään yhteistyötä päiväkotien kanssa.

6.3 Ehkäisevän lastensuojelun tarve varhaiskasvatuksessa

Haastatteluissa tuli esille ehkäisevän lastensuojelun tarpeen lisääntyminen. Lastentarhanopettajat kertoivat, että nykyään asioista pyritään puhumaan entistä avoimemmin ja niihin uskalletaan puuttua heti huolen heräessä, eli yritetään saada muutosta aikaan aikaisemmin. Varhaiskasvatuksen toiminnan ja

roolin nähdään tältä osin muuttuneen. Tämän takia on vaikea sanoa, kuinka paljon tarve on lisääntynyt ja kuinka paljon asia on noussut enemmän esille. Nykyään yhä tärkeämmäksi koettu vanhempien ja henkilökunnan välinen yhteistyö, eli kasvatuskumppanuus, on onnistuneen hoito- ja kasvatustyön perusta. Kasvatuskumppanuus nähdään tärkeänä osana vanhemmuuden tukemisessa. Myös alueelliset erot ehkäisevän lastensuojelun tarpeissa nousivat esille molemmissa haastatteluissa.

”-- Näist asioista uskalletaan puhua nykyään enemmän ja niihi puututtaa paljo aiemmin.”

Ensimmäisessä haastattelussa tuli esille yksikön korostunut tarve ehkäisevään lastensuojeluun. Haastatellut kokivat, että asia on hyvin paljon esillä yksikön arjessa, siitä käydään paljon keskustelua ja sitä pyritään kehittämään arjessa keskustelun kautta. Haastattelut toivat esille sen, että toisissa paikoissa missä asia ei ole niin akuutti, voi olla, ettei normaaleja käytäntöjä puhuta auki ja uusien työntekijöiden perehdyttäminen tapahtuu vain käytännön kautta.

”Tää yksikkö on semmonen missä tää on aika tapetilla tää asia, ni sen takia tääl on myös tietoa.”

Toisessa haastattelussa kehittämisessä nousi esille erilaiset materiaalit ja koulutukset. Materiaaleissa nousi esille Jukka Hukka -kirjat, Huomaa hyvä! -materiaali, erilaiset tunteiden käsittelyä helpottavat materiaalit sekä mm. vanhemman mielenterveysongelmia käsittelevä materiaali. Yksikön johtaja toi esille myös henkilökunnan koulutukset.

Haastatellut kertoivat kaikki saaneensa hyvän pohjatiedon koulussa, mutta vasta varsinaiset tilanteet opettivat toimimaan käytännössä. Myös erilaiset työn kautta käydyt koulutukset kuten Huoli puheeksi - koulutus kerrottiin olevan hyödyllisiä. Sosionomit ja sosiaalikasvattajat korostivat koulutuksensa antamaa pohjaa lastensuojelusta, josta on ollut iso apu ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisessa varhaiskasvatuksessa.

6.4 Avoin vuorovaikutus vanhempien kanssa

Lastentarhanopettajien mielestä jokapäiväinen keskustelu vanhempien kanssa mahdollistaa hyvän kasvatuskumppanuuden ja avoimen vuorovaikutussuhteen, jossa asioita on helppo ottaa puheeksi puolin ja toisin. Tärkeää on huomata ja puuttua asioihin, kun huolet ovat vasta pieniä ja yrittää auttaa ja ymmärtää mistä ne johtuvat. Tavoitteena on, että yhteistyö ja avoin keskustelu antaisivat lastentarhanopettajille tietoa lapsesta. On tärkeää tietää lapsesta mahdollisimman paljon, jotta lapselle voidaan antaa paras mahdollinen yksilöllinen tuki ja hoito.

Joskus perhe voi olla varhaiskasvatuksen aloittaessaan lastensuojelun palveluiden asiakkaana. Lapsi voi olla esimerkiksi sijoitettuna sijaisperheeseen. Haastattelussa kysyttiin, siirtyykö tämän kaltaiset tiedot päiväkotiin asti. Lastentarhanopettajien kokemusten mukaan yleensä vanhemmat kertovat lastensuojelun asiakkuudesta. He toivat esille myös sen, etteivät he kuitenkaan voi tietää, jos joku jättää asian kertomatta, eikä se tule koskaan ilmi. On siis varmasti olemassa tapauksia, milloin lastensuojelun asiakkuudesta ei ole päiväkodissa tietoa, esimerkiksi vanhempien salailun vuoksi. Vanhempia ei nimittäin velvoita mikään kertomaan asiakkuudestaan lastentarhanopettajille. Tämän takia olisikin tärkeää, että vuorovaikutus olisi alusta asti avointa ja kannustavaa, jotta vanhemmille tulisi tunne, että he voivat puhua asioistaan luottamuksellisesti. Päiväkodin johtaja kuitenkin mainitsi, että hänen mielestään johtajan kuuluisi ja olisi hyvä tietää asiakkuudesta lastensuojelun piirissä, mutta aina tieto ei kulje päiväkotiin.

”Joskus on ollu tilanteita mis vanhemmat ei kerro meille asioita ja sillo olis tosi tärkeätä luoda sellanen suhde, et niitten vanhempien olis helppo puhuu ja avautuu, muuten meidän on tosi vaikee tarjoo perheille oikeenlaist tukee. Näit tilanteit on voinu olla paljo enemmänkii, mut ei sitä voi tietää mistää.”

6.5 Huolen puheeksiottaminen ja tilanneherkkyys

Huolen puheeksiottaminen kuuluu varhaiseen puuttumiseen, jonka tarkoituksena on puuttua ongelmiin silloin kun ne ovat vielä pieniä. Näin ongelmat eivät pääse kasvamaan. Lastentarhanopettajat ottavat yleensä huolen puheeksi vanhempien kanssa ja mukana keskustelussa voi olla tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai päiväkodinjohtaja. Huolen ilmauksen tai lastensuojeluilmoituksen tekee aina paikan johtaja ja joskus myös paikan johtaja ottaa huolen puheeksi vanhempien kanssa lastentarhanopettajan sijaan.

Lastensuojeluilmoituksen tai huolen ilmauksen tekeminen ei ole aina helppoa, koska perhe ei välttämättä tahdo lähteä tilanteen käsittelyyn mukaan tai ole edes samaa mieltä asioista. Kyseisissä yksiköissä perheet ovat kuitenkin ottaneet avun hyvin vastaan. Aina ei kuitenkaan voi tietää, miten asiat todellisuudessa toteutuvat jatkossa kotona.

”Huolen puheeksiottaminen voi olla pitkä prosessi, etenkin jos vanhempi ei ole valmis näkemään tilanteessa mitään ongelmaa.”

Molemmissa haastatteluissa huolen puheeksiotossa tärkeänä nähtiin keskustelu vanhempien kanssa. Vanhempien kanssa keskustelun lisäksi tärkeää on tiiminä keskustelu, johtajan kanssa keskustelu sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa keskustelu. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki on tärkeää ehkäisevässä lastensuojelutyössä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on usein ensimmäinen henkilö, johon otetaan yhteyttä, kun huoli lapsesta herää tai lastentarhanopettaja kokee tarvitsevänsä lisää tietoa ja tukea huolen puheeksi ottamiseen.

Haastatteluista ilmeni, että puheeksioton ajoituksella on paljon merkitystä. Yksi lastentarhanopettaja kertoi ottavansa ikävät asiat puheeksi yleensä alkuviikosta, jolloin asiaa voidaan käsitellä kotona viikon aikana, eikä vanhempi jää yksin pohtimaan asiaa viikonlopuksi. Johtaja kuitenkin painotti, että tärkeät ja vakavat asiat, tapahtumat tai havainnot tulee kertoa vanhemmille heti, tilanteesta riippumatta. Haastatteluissa tuli esille myös moneen otteeseen tilanne-

herkkyys. Pitää miettiä tarkkaan, mitä ottaa puheeksi ja milloin. Erityisesti tärkeää tämä on silloin, kun vanhempi on selkeästi väsynyt tai hänellä on mielen-terveysongelmia. Mielenterveysongelmista kärsivien vanhempien kanssa puheeksiotto saattaa olla haastavampaa.

”-- silloin täytyy miettiä tarkkaan mitä sanoo ja miten, ettei se vanhempi ymmärrä asiaa väärin tai koe työntekijän käytöstä uhkaavaksi”

Lastentarhanopettajista on tärkeää tukea lapsen ja vanhemman yhteistä tekemistä ja hyvää suhdetta. Kuten jo aiemmin mainittu, puheeksi otettavissa asioissa on löydyttävä tilanneherkkyyttä. Esimerkki tilanteena päiväkodin johtaja kertoi tilanteen, jossa vanhemmalla oli ollut vaikeuksia omassa jaksamisessa lapsen käytöshäiriöiden vuoksi. Päiväkodissa lapsen päivä oli mennyt huonosti juuri ennen viikonloppua. Vanhemman hakiessa lasta, hän ja lapsi olivat molemmat innoissaan lähtemässä yhteiseen harrastukseen, jolloin tilanne vaati työntekijältä tilanneherkkyyttä jättää asia kertomatta. Asia ei viikonlopun aikana olisi kuitenkaan muuttunut. Iltapäivä olisi mennyt sekä lapsella että vanhemmalla pieleen, jos lastentarhanopettaja olisi kertonut ikävästä asiasta vanhemmalle.

Lastentarhanopettajat pohtivat haastatteluissa myös sitä, miten paljon asioita ja millä sävyllä ne kerrotaan vanhemmille. Esimerkiksi tämän käytöshäiriöisen pojan päivästä oli tärkeämpää kertoa pieniä onnistumisen hetkiä, kuin joka päivä vain epäonnistumisia ja ongelmatilanteita.

Toisessa haastattelussa tuli ilmi myös työtiimin yhteisen tuen tärkeys. Jos havaitaan lapsessa muutoksia, niistä uskalletaan puhua työkavereille ja pohtia asiaa yhdessä. Hankalia asioita ei tarvitse miettiä yksin. Vaikeissa tilanteissa työtiimi on tärkeä tuki sekä työntekijän oman jaksamisen että lapsen edunkin kannalta.

”Täällä ei tarvi tuntee olevansa yksin asian kanssa.”

Joissakin tilanteissa puheeksiottoa saattaa vaikeuttaa kulttuurierot tai kielimuuri. Yhteisen kielen puuttuminen vaikeuttaa asioista keskustelua ja tilanteiden molemmin puolta ymmärtämistä. Esille tuli kuitenkin hyviä apuja, joita tarjotaan usein eri kielisille perheille.

”On esimerkiksi tilanteita, että ei pysty soittamaan neuvolaan, kun ei niinku osata varata aikaa suomeksi, ei pystytä enes englanniksi puhua ni silloin niinku saatetaan auttaa siinä et varataan aika ja sit kerrotaan et on tulossa perhe, joka ei yhtään kieltä osaa niin hekin osaa sit tulkkiin varautua.”

Monet haastateltavista kertoivat tutustuneensa erilaisiin huolen puheeksiotto -lomakkeisiin, mutta kukaan ei kertonut käyttävänsä niitä työssään. Jotkut lastentarhanopettajat olivat käyttäneet menetelmää, jossa he kirjaavat puheeksi otettavat asiat itselleen ja miettivät niiden avulla, miten ja milloin huolen ottaa puheeksi. Yksi lastentarhaopettaja kertoi, että voi olla hyvä myös kirjoittaa muistiin kaikki mitä vanhemman kanssa puhuu huolen puheeksi ottamisen aikana, jolloin siihen voi palata uudestaan vanhemman kanssa tai itse. Näin välttään esimerkiksi vanhemman puolelta tulevaan jälkikäteiseen sanojen ja puhutun vääristelyltä, jos tilanne kärjistyy.

Vaikka varhaiskasvatuksessa on tärkeää tukea vanhempia, niin huomio kiinnittyy ensisijaisesti lapseen, jolloin ei aina tiedetä mitä perheessä on meneillään. Kotona olevat haasteet eivät kaikissa tapauksissa näy päiväkotiin. Tilanne voi olla erittäin huono ja lapsen reaktiot silti vähäiset. Tämä on haaste vanhempien tukemiselle. Kaikki eivät halua jakaa ongelmiaan tai saada apua. Osa voi myös tehdä kaikkensa ongelmien salaamiseksi ja käskyttää jopa lapsia valehtelemaan. Pidemmällä aika välillä huonot koti olot ja turvattomat ihmissuhteet kantautuvat lapsen myöhempään elämään, ellei tilanteeseen puututa.

7 POHDINTA

7.1 Ajatuksia tutkimuksen tuloksista

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuoda esille lastentarhanopettajien toimintatapoja, ajatuksia ja haasteita ehkäisevästä lastensuojelusta sekä kootun tiedon avulla yleistä tietoa ehkäisevästä lastensuojelusta varhaiskasvatuksessa. Halusimme selvittää, miten lastentarhanopettajat kokevat ehkäisevän lastensuojelun, millaisista asioista huoli lapsesta herää ja miten siihen puututaan.

Tutkimuksen tarkoituksena oli vastata pääkysymykseemme, eli miten ehkäisevä lastensuojelu näkyy osana lastentarhanopettajien työtä? Haastattelun tulokset vastaavat mielestämme hyvin pääkysymykseemme. Olemme avanneet aineiston pohjalta meidän mielestä tärkeimmäksi nousseet aiheet liittyen ehkäisevään lastensuojeluun ja sen toteuttamiseen.

Opinnäytetyötä aloittaessa oletimme, että päiväkodeissa olisi jo valmiiksi jonkinlaista kokemusta ehkäisevästä lastensuojelusta sekä menetelmiä sen toteuttamiseen, mutta uskoimme, että ehkäisevän lastensuojelun käsite voi olla joillekin vaikea hahmottaa. Haastattelut osoittivat lähtöolettamuksen joissakin kohdin oikeaksi. Molemmista haastatteluista kävi ilmi se, että varsinkin vanhempien tukemista ja jaksamista on jouduttu käsittelemään paljonkin ja aiheesta on paljon tietoa. Ehkäisevän lastensuojelun käsite koettiin melko selkeäksi, mutta esille tuli myös se, että ehkäisevää lastensuojelua tehdään paljon koko ajan, eikä aina edes mietitä, että kyseinen toiminta on ehkäisevää lastensuojelua. Toisin kuin oletimme menetelmiä ja kirjattuja toimintatapoja oli yllättävän vähän. Molemmissa haastatteluissa tuli esille, ettei esimerkiksi puheeksiottamiseen ole käytössä yhteistä menetelmää.

Haastatteluihin osallistuneilla päiväkodeilla on mielestämme hyvät valmiudet tukea lapsia ja perheitä. Heillä oli tietoa ja taitoa ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisesta. Otoksemme oli kuitenkin todella pieni, joten tuloksia ei voi yleistää koskemaan koko Kotkan varhaiskasvatuksen ehkäisevää lastensuojelutyötä. Varsinkin kun Kotkalla ei ole käytössä yhteisiä menetelmiä ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseen, joiden toimivuutta olisimme voineet arvioida. Jokaisella yksiköllä tai jopa jokaisella lastentarhanopettajalla on omat menetelmät ja toimintatavat.

Haastattelujen perusteella lastentarhanopettajat pitivät keskusteluja vanhempien kanssa tärkeinä ja huolen ilmetessä huoli osataan ottaa vanhempien kanssa rohkeasti puheeksi. Tuloksissa tuli ilmi, millaisista asioista huoli yleensä herää. Yleisimmät syyt liittyivät lasten hygieniaan, käytökseen, vaate-tukseen tai vanhempien väsymykseen. Varhaiskasvatuksella on siis merkittävä rooli estää perheiden ongelmia tai huolia kasvamasta tulevaisuudessa yhä isommaksi. Jokaisella lastentarhanopettajalla olisi hyvä olla tietoa ja käytännön osaamista aiheesta. Olisi myös hyvä tiedostaa perheiden erilaiset tilanteet ja sitä kautta myös erilaiset lähestymistavat.

Haastatteluissa nousi esiin moniammatillinen yhteistyö, mutta yhteistyö tuotiin esille palveluohjauksen näkökulmasta. Vanhempien kanssa keskusteltaessa lastentarhanopettajat kertoivat tarvittaessa ohjaavansa vanhempia muiden palveluiden piiriin. Varhaiskasvatuksen ja esimerkiksi neuvolan yhteistyö korostui ulkomaalaistaustaisten perheiden kanssa, joilla ei ole suomen kielen taitoa. Näissä tilanteissa moni kertoi auttavansa perheitä yhteydenotoissa neuvolaan tai soittavansa itse perheen puolesta. Näiden asioiden ei kuitenkaan katsottu kuuluvan välttämättä lastentarhanopettajan toimenkuvaan.

Haastattelut herättivät muutenkin keskustelua siitä, mikä kuuluu lastentarhanopettajan toimenkuvaan ja mikä ei. Monialainen yhteistyö koettiin välillä heikoksi ja yksi lastentarhanopettaja toi esille yleisen ongelman siitä, että kuka pitää huolen perheen kokonaisvaltaisesta tukemisesta. Toimiva yhteistyö on tärkeä resurssi ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisessa (Paavola ym. 2010, 8). Monialaisessa yhteistyössä tulisi yhteisvastuun käsite olla selkeästi määriteltä. Jos yhteisvastuunkäsitettä ei ole määriteltä tarpeeksi selkeästi, voi moniammatilliselle yhteistyölle muodostua haasteita eikä kokonaisuus ole toimiva. (Isoherranen 2012, 120.) Paavola ym. (2010, 10) ovat vuonna 2010 tehdyssä kyselyssään saaneet samankaltaisia vastauksia yhteistyön toimimattomuudesta varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Kyselyssä vastaajat ovat tuoneet ilmi, että lasta koskeva tieto kulkee huonosti ja joskus tuntuu, että sosiaalityöntekijät jopa pimittävät tietoja, vaikka heillä olisi vanhempien lupa tietojen jakamiseen.

Kuten viitekehyksessä toimme esille (ks. s. 30.), myös haastateltujen lastentarhanopettajien mielestä varhaiskasvatus on jo itsessään toteutettavana palveluna ehkäisevää lastensuojelua, joka tukee lapsen sekä perheen hyvinvointia ja jaksamista. Varhaiskasvatuksessa tärkeänä koettiin sen turvaama turvallinen arki ja kehitys. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksen tehtävänä on pitää huolta lasten sekä huoltajien fyysisestä, psyykkisestä sekä sosiaalisesta turvallisuudesta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 31.)

Lastentarhanopettajat korostivat haastatteluissa varhaisen tuen ja varhaisen puuttumisen tärkeyttä. Tuloksissa ilmenikin, että ongelmiin tulee puuttua silloin, kun ne ovat vasta pieniä huolen aiheita. Tällöin ongelmat eivät pääse kasvamaan isommiksi. Varhaisella puuttumisella varhaiskasvatuksessa on suora vaikutus tuloksellisuuteen, koska tutkimusten mukaan ennen koulunkäyntiä aloitetut interventiot ovat tuloksellisempia kuin vasta kouluiässä aloitetut. (Huhtanen 2004a, 189.) Varhainen tuki perustuu lapsen päivittäisessä ympäristössä lastentarhanopettajien omaan osaamiseen. Varhainen tuki on siis mahdollista vain silloin, jos lastentarhanopettajilla on oikeanlaista osaamista edistää ja ehkäistä lasten ja perheiden ongelmia. Varhaisen tuen tarjoaminen lapselle on usein olemassa olevilla resursseilla mahdollista, jos tuen mahdollisuudet tunnistetaan osana päivittäistä toimintaa. (Heinämäki 2005, 15–17.)

Isona haasteena haastatteluissa koettiin resurssien riittäminen. Aika ei riitä tukemaan perheitä niin paljon, kuin mitä lastentarhanopettajat itse haluaisivat. Myös Paavola ym. (2010, 12) ovat tutkimuksessaan saaneet paljon vastuksia, joiden mukaan päiväkotien resurssit ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseen ovat vähäiset. Toisin kuin meidän haastatteluissamme, Paavola ym. ovat tuoneet esille tutkimuksessaan, että päiväkodit kokevat, ettei heillä ole riittävästi tietoa ja taitoa ehkäisevän lastensuojelun menetelmistä ja toteuttamisesta. On vaikea sanoa, mistä ero johtuu. Ero voi johtua kaupunkien välisistä eroista, koska Kymenlaakson vastauksien määrä Paavolan ym. tutkimuksessa oli prosentuaalisesti hyvin pieni. Ero voi johtua myös ehkäisevän lastensuojelun kehityksestä viimeisen 8 vuoden aikana tai haastatteluihimme osallistuneiden päiväkotien vahvasta ammattitaidosta ja kokemuksesta ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisessa.

Varhaiskasvatuksen toiminta ja rooli on haastattelujen mukaan muuttunut. Tutkimustuloksista välittyi, että perheiden tukeminen nähdään tärkeänä ja avoin keskustelu ja kasvatuskumppanuus koetaan tärkeämmäksi kuin aiemmin. Viime vuosikymmenien aikana varhaiskasvatuksen kehitys sekä roolin muutos on ollut näkyvää. 1990-luvulla yhteistyö liitettiin vahvasti päivähoiton laatuun. Uusien käytäntöjen myötä yhteistyötä alettiin kutsua kasvatukselliseksi kumppanuudeksi, jossa korostui kasvatusvastuun jakaminen. (Hujala-Huttunen & Nivala 1996, 36.)

Yhteistyötä sekä vanhempien osallisuutta varhaiskasvatukseen vahvistetaan koko ajan. Uuden varhaiskasvatuslain mukaan vanhemmilla on oikeus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun toteuttamiseen ja arviointiin. (Varhaiskasvatuslaki 20. § 2. mom.) Yhteistyöllä pyritään turvaamaan lapsen terve ja turvallinen kasvu, kehitys ja oppiminen. Kasvatusyhteistyötä ja ehkäisevän lastensuojelun toteuttamista tukevat myös vanhempien ja työntekijöiden välinen kunnioitus sekä luottamuksen rakentaminen ja tasa-arvoinen vuorovaikutus. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 32–33.)

7.2 Ehdotukset tulevaan tutkimus- ja kehittämistyöhön

Ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa ei ole olemassa selviä yhteisiä käytäntöjä tai ainakaan niitä ei ole kirjoitettu auki. Emme ole löytäneet Kotkan kaupungin tai päiväkotien sivuilta mitään erillistä mainintaa ehkäisevästä lastensuojelusta. Aihetta ei tietääksemme ole myöskään aiemmin tutkittu Kotkassa, joten toivomme työstämme olevan hyötyä tilaajalle. Olemme työssämme painottaneet aiheen tärkeyttä ja toivomme tämän lisäksi myös päiväkodeissa aiheen syvällisempää käsittelyä.

Kotkan kaupungilla on mielestämme mahdollisuus saada opinnäytetyöstämme tärkeää tietoa liittyen Kotkan varhaiskasvatuksen ehkäisevään lastensuojeluun. Molemmissa haastatteluissa esille nousi erityisesti resurssien vähäisyys. Kotkan kaupungilla on parhaillaan hyvät mahdollisuudet lisätä ehkäisevän lastensuojelun resursseja varhaiskasvatuksessa, kun uudet tehtäväkuvaukset ja

nimikkeet tulevat vähitellen käyttöön. Ehkäisevä lastensuojelu tulisi ottaa huomioon erityisesti varhaiskasvatuksen sosionomin tehtäväkuvauksessa.

Resurssien lisäksi haastatteluissa tuli esille yhteisten käytäntöjen tietynlainen puuttuminen. Esimerkiksi puheeksiottamiseen ei ollut käytössä kummassakaan paikassa yhteistä menetelmää, kuten esimerkiksi ”huolen puheeksioton ennakointilomaketta”, josta voisi olla iso apu puheeksiottoon.

Kuten jo aiemmin mainitsimme, ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa ei ole tehty selkeäksi kirjoitettuja käytäntöjä tai ohjeita työn tueksi. Seuraavana kehittämisideana voisi olla esimerkiksi oppaan laatiminen varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Varsinkin uusille työntekijöille selkeä opas aiheesta voisi olla hyödyllinen ja lisätä rohkeutta ja omatoimisuutta huolen puheeksi ottamiseen vanhempien kanssa. Myös opiskelijoilla olisi mahdollisuus saada nopeasti tietoa siitä, miten perheitä ja lapsia voidaan tukea, millaisissa tilanteissa perheet voivat olla, kuinka huoli otetaan puheeksi ja kenelle huomioista tulisi ilmoittaa.

Alun perin meidän oli tarkoituksena tuoda esille opinnäytetyössämme myös yliopistopohjaisten lastentarhanopettajien ja sosionomien haastattelujen vastauksien eroja erityisesti siitä, miten koulutus on vaikuttanut ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseen. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista, sillä suurin osa haastateltavista oli koulutukseltaan sosionomeja ja vain muutama muun koulutuksen saanut lastentarhanopettaja. Haastattelut eivät antaneet meille tarvittavaa tietoa selvittää yliopistopohjaisten ja sosionomien lastentarhanopettajien eroja vastauksissa. Tästä saisi tehtyä oman tutkimuksen ja olisi mielenkiintoista tietää, näkyisikö koulutusten välillä eroja työelämässä.

Tarkoituksena oli erojen lisäksi selvittää, miten sosionomien vahvuudet varhaiskasvatuksessa näkyvät ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisessa. Jättimme tämän kuitenkin pois, sillä opinnäytetyömme oli jo tarpeeksi laaja. Tämä olisi kuitenkin hyvä jatko tutkimusaihe. Uusi laki tuo myös uusia nimikkeitä varhaiskasvatukseen kuten ”varhaiskasvatuksen sosionomi”. Uusien tehtävän kuvausten myötä olisi mielenkiintoista tutkia, miten muutos vaikuttaa ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseen. Onko resursseja muutoksen jälkeen

enemmän, jos varhaiskasvatuksen sosionomeilla on nykyistä enemmän tietoa, taitoa ja aikaa keskittyä perheiden tukemiseen, toisin kuin nykyisillä lastentarhanopettajilla?

7.3 Luotettavuus ja eettisyys

Olemme pohtineet jo työn luotettavuutta osana opinnäytetyön prosessia erityisesti luvussa ”5.2 Tutkimusaineiston keruu”. Tässä luvussa pohdimme kuitenkin työn luotettavuutta vielä lisää sellaisista näkökulmista, jotka eivät ole aikaisemmin tulleet esille.

Työmme tutkimusmenetelmänä on laadullisen tutkimuksen. Laadullisen tutkimuksen luottavuutta parantaa tarkka kuvailu tutkimuksen toteuttamisesta, olosuhteista, paikasta, haastatteluihin käytetystä ajasta, häiriötekijöistä sekä mahdollisista virhetulkinnoista. Luotettavuutta parantaa myös tutkijan oma itsearviointi tilanteesta. (Hirsjärvi ym. 2007, 227–228.)

Hankimme asianmukaisen tutkimusluvan Kotkan kaupungilta ennen haastattelujen suorittamista. Lähetimme haastateltaville päiväkodin johtajan kautta saatekirjeen. (ks. liite 2.) Opinnäytetyön tarkoitus ja teemat oli kerrottu haastateltaville saatekirjeessä. Sovimme päiväkodin johtajan kanssa haastatteluille sopivat ajat ja haastattelupaikaksi työntekijöille tutun ympäristön, eli päiväkodin tilat.

Haimme videonauhurin samana päivänä kuin menimme tekemään haastattelut. Videonauhurin akun virta osoittautui kuitenkin ongelmaksi. Huomasimme ennen ensimmäistä haastattelua, että laitteen akku oli melkein tyhjä. Jouduimme nopeasti pohtimaan, mistä saisimme laitteeseen lisää virtaa. Saimme laitteen hetkeksi lataukseen samaan huoneeseen, jossa toteutimme ensimmäisen haastattelun. Myöhemmin löysimme videonauhurin laukusta toisen akun, missä oli onneksemme enemmän virtaa. Vaihdoimme täydemmän akun videonauhuriin ennen toista haastattelua, jotta meidän ei tarvinnut huolehtia akun loppumisesta haastattelun aikana. Näin jälkikäteen ajatellen, olisimme voineet hakea videonauhurin koululta jo aiemmin ja ladata sen valmiiksi.

Tutkimuksessamme eettisyys liittyy etenkin haastateltavien anonyymiyteen. Emme myöskään mainitse opinnäytetyössämme päiväkotien nimiä, jolloin vältyimme myös epäsuorilta tunnisteilta, joiden avulla haastateltavat voitaisiin tunnistaa. (Aineistohallinnan käsikirja 2018.) Näin myös päiväkotien asiakkaiden on mahdotonta tunnistaa tai liittää puhuttuja asioita itseensä, mikä on mielestämme tärkeä asia. Haastateltavat pystyivät anonyymiteetin turvin vastaamaan kysymyksiin vapaammin. Tavoitteena on ollut haastateltavien ja heidän asiakkaiden yksityisyyden kunnioittaminen. Toimme esiin saatekirjeessä ja muistutuksesi haastatteluiden alussa tutkimuksen anonyymiyden.

Videonauhurin videokuva peitettiin molemmissa haastattelussa, jotta kenenkään ei tarvitse haastattelun aikana jännittää tulevansa kuvatuksi. Videokuvaus ei ollut työssämme oleellista, sillä halusimme vain äänittää haastattelut. Kerroimme haastateltaville ennen haastatteluiden alkamista, että videonauhuri ei kuvaa ketään ja se on peitetty. Ennen haastattelua kerroimme muistutukseksi haastattelussa käsiteltävät teemat, jonka jälkeen annoimme haastateltaville vapaaehtoisesti täytettävät suostumuslomakkeet. (ks. liite 3.) Näin varmistimme, että jokainen on mukana vapaaehtoisesti.

Ryhmähaastattelu oli mielestämme hyvä tapa suorittaa teemahaastattelut. Tiedostimme, että aiheesta voisi nousta esille herkkiäkin ajatuksia ja kokemuksia. Emme kuitenkaan kokeneet ryhmähaastattelun vaikuttavan negatiivisesti haastattelujen rohkeuteen asioiden esille tuonnissa, koska työssämme ei käsitelty henkilökohtaisia asioita. Haastateltavat myös tiesivät toisensa entuudestaan, minkä takia heillä oli paljon samoja kokemuksia samoista tilanteista.

Haastatteluvaiheen aikana huolehdimme, että videonauhurissa oli virtaa ja äänet kuuluivat. Pidimme huolta aineiston tulosten kirjoittamisen ajan, että haastattelujen tallenteet ovat koko ajan turvassa. Toinen meistä otti videonauhurin talteen ja sitä säilytettiin tutkimuksen ajan kotona kaapissa, johon muilla ei ollut pääsyä. Opinnäytetyön julkaisun jälkeen hävitämme kaikki tallenteet nauhurista sekä tietokoneiltamme.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aineistohallinnan käsikirja. 2018. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.fsd.uta.fi/aineistohallinta/fi/tunnisteellisuus-ja-anonymisointi.html> [viitattu 21.11.2017].

Araneva, M. 2016. Lapsen suojele: toteuttaminen ja päätöksenteko: käsikirja lapsen asioista päättävälle. Helsinki: Talentum Oyj.

ECIA VIG. s.a. Why is Early Childhood Intervention important. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.eciavic.org.au/abouteci/why-is-early-childhood-intervention-important> [viitattu 7.11.2018].

Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Heinämäki, L. 2005. Varhaistatukea lapselle – Työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Erikoispaino Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Helsinki: Tammi.

Hujala-Huttunen, E & Nivala, V. 1996. Yhteistyö päivähoidossa: kasvatuksen lapsikohtainen suunnittelu yhteistyössä vanhempien kanssa. Oulun yliopisto.

Huhtanen, K. 2004a. Varhainen puuttuminen - ennalta ehkäisevää ja korjaa-vaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Tammi, 188–210.

Huhtanen, K. 2004b. Varhainen puuttuminen – erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoidossa. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.

Isoherranen, K. 2012. Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. PDF-dokumentti . Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 7.11.2018].

Korkeakivi, R. 2018. Lastentarhanopettajista tuli varhaiskasvatuksen opettajia – kuka tehtävään kelpaa? Opettaja eLehti. 07.09.2018. Saatavissa: <https://www.opettaja.fi/ajassa/lastentarhanopettajista-tuli-varhaiskasvatuksen-opettajia-kuka-tehtavaan-kelpaa/> [viitattu 7.11.2018].

Kotka. 2017. Kotkan vasun painopisteet. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://peda.net/kotka/varhaiskasvatus/kvp> [viitattu 1.10.2018].

Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma. 2017. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://peda.net/kotka/varhaiskasvatus/vp3/kvptl/vasu-kotka:file/download/7b1466dcb69722b08a3e5a17370448b302566e23/Kotkan%20varhaiskasvatussuunnitelma.pdf> [viitattu 21.9.2018].

Kurtti, T., Pätäri, T., Rousu, S., Virtanen, P. & Ylikännö, M. 2018. Tahto tehdä toisin. Tietosanoma Oy: Helsinki.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Mitä kuuluu lapsiperheiden hyvinvointiin? s.a. Suomen Mielenterveysseura. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/el%C3%A4m%C3%A4nvaiheet/mit%C3%A4-kuuluu-lapsiperheiden-hyvinvointiin> [viitattu 7.11.2018].

OECD. 2018. Education at a Glance 2018. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/> [viitattu 18.9.2018].

Opetusalan ammattijärjestö. 2018. Uusi varhaiskasvatuslaki voimaan 1.9.2018. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oaj.fi/cs/oaj/varhaiskasvatuslaki> [viitattu 4.10.2018].

Opetushallitus s.a. Uudet varhaiskasvatussuunnitelmat – Mikä muuttuu? WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus/uudet_vasut [viitattu 27.8.2018].

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018a. Grahn-Laasonen haluaa 5-vuotiaat maksuttoman varhaiskasvatuksen piiriin – kokeilu käyntiin. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/grahn-laasonen-haluaa-5-vuotiaat-maksuttoman-varhaiskasvatuksen-piiriin-kokeilu-kayntiin [viitattu 17.9.2018].

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018b. Neljäsosa 5-vuotiaista maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeiluun. WWW-Dokumentti. Saatavissa: https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/neljasosa-5-vuotiaista-maksuttoman-varhaiskasvatuksen-kokeiluun [viitattu 17.9.2018].

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018c. Usein kysyttyä varhaiskasvatuksesta. WWW-Dokumentti. Saatavissa: <https://minedu.fi/varhaiskasvatus-ukk> [viitattu 17.11.2018].

Opetus- ja kulttuuri ministeriö. 2018d. Uusi varhaiskasvatuslaki hyväksytty eduskunnassa. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-varhaiskasvatuslaki-hyvak-sytty-eduskunnassa [viitattu 11.9.2018].

Paavola, A., Honkavaara, P., Muuronen, K., Mäkinen, P., Tolonen, M. & Varsa, M. 2010. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus Lastensuojelu-

lain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takuaa, mitä pitäisi kehittää? PDF-dokumentti. Saatavissa: [https://www.talenti.fi/wp-content/uploads/2017/03/Ehkaisevan lastensuojelun kirjava todellisuus.pdf](https://www.talenti.fi/wp-content/uploads/2017/03/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf) [viitattu 25.11.2018].

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen. 3. painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html> [viitattu 9.4.2018].

Saastamoinen, K. 2016. Lapsen suojele - Viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. TOIMIVA LASTENSUOJELU - Selvityser ryhmän loppuraportti. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74483/Toimiva%20lastensuojelu%20loppuraportti_final_19062013.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 6.9.2018].

Sosionomi (AMK) kompetenssit koulutuksen eri vaiheissa s.a. Word-dokumentti. Saatavissa: <https://moodle.xamk.fi/> [viitattu 4.10.2018].

Talentia 2017. Sosionomien asema varhaiskasvatuksessa. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2017/10/Sosionomien-asema-varhaiskasvatuksessa-ESITYS.pdf> [viitattu 4.10.2018].

THL. 2018. Lastensuojelun käsikirja. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> [viitattu 30.8.2018].

THL. 2017. Varhaiskasvatus 2016. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lasten-paivahoito> [viitattu 13.9.2018].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy.

Törrönen, M. & Vornanen, R. 2004. Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi. 154–196.

Varhaiskasvatus. 2017. THL. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut> [viitattu 27.8.2018].

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Opetushallitus. 2016. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatus-suunnitelman_perusteet_2016.pdf [viitattu 17.11.2018].

Yle. 2016. Lastensuojeluilmoituksen "kevytversio" otettiin käyttöön – suosio yl-
lätti sosiaalityöntekijät. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-9291833> [viitattu 4.11.2018].

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Taustatietoja:

- Koulutus
- Valmistumisvuosi
- Työkokemus

TEEMA 1. Ehkäisevä lastensuojelu lastentarhanopettajan työssä

- Miten ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan päiväkodissa?
- Koetko, että koulutuksesi on antanut riittävästi tietoa ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisesta?
- Miten ehkäisevän lastensuojelun näkyminen muuttunut työssäni urasi aikana? Lisääntynyt tarve?
- Jos lapsi käyttänyt lastensuojelun palveluita, siirtyykö tieto päiväkotiin?
- Miten ehkäisevää lastensuojelua päivähoidossa voisi mielestänne kehittää?

TEEMA 2. Huolen herääminen ja siihen puuttuminen

- Minkälaisia käytäntöjä teidän päiväkodissanne on huoleen puuttumiseen?
- Kuka ottaa huolen puheeksi?
- Millaisissa asioissa lapsen hyvinvointiin liittyvät asiat otetaan esille vanhempien kanssa?

TEEMA 3. Lapsen ja perheen tukeminen – varhainen tuki

- Millaisia keinoja teillä on lasten ja perheiden tukemiseen?
- Mitä varhainen tuki mielestäsi tarkoittaa?
- Riittävätkö resurssit (aika) perheiden tukemiseen?

SAATEKIRJE TEEMAHAASTATTELUA VARTEN

Arvoisa vastaanottaja,

Olemme sosionomi (AMK)-opiskelijoita Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulusta ja teemme Kotkan kaupungille opinnäytetyötä ehkäisevästä lastensuojelusta varhaiskasvatuksessa. Olemme kiinnostuneita selvittämään varhaiskasvatuksen ammattilaisten tietämystä ehkäisevän lastensuojeluntyöstä ja siitä, kuinka he ymmärtävät ehkäisevän lastensuojelun käsitteen. Sinun kokemuksesi ja näkemyksesi ovat tärkeitä.

Aineisto on tarkoitus kerätä teemahaastattelun avulla. Haastattelussa käyttämämme teemat löytyvät tämän saatekirjeen lopusta. Haastatteleminen lastentarhanopettajia 2-3 hengen ryhmissä. Haastattelut nauhoitetaan luotettavien tulosten saamiseksi. Nauhoitukset hävitetään heti opinnäytetyön valmistuttua.

Haastattelut eivät sisällä henkilötietoja ja tuloksen analysoidaan niin, ettei kukaan osallistujista ole tunnistettavissa. Opinnäytetyön on alustavasti tarkoitus valmistua helmikuussa 2019, jonka jälkeen se löytyy sähköisessä muodossa Theseus-tietokannasta.

Haastattelun teemoja ovat ehkäisevä lastensuojelu lastentarhanopettajien työssä, huolen herääminen ja siihen puuttuminen sekä lapsen ja perheen tukeminen.

Mikäli teille tulee jotain kysyttävää, voitte ottaa yhteyttä sähköpostilla tai puhelimitse. Kerromme mielellämme lisää.

Ystävällisin terveisin

Emma Bergman & Roosa Myllyrinne
s-posti. emma.bergman@edu.xamk.fi & roosa.myllyrinne@edu.xamk.fi

Suostumuslomake

Haluan osallistua Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden Emma Bergmanin ja Roosa Myllyrinteen opinnäytetyöhön, jossa tutkitaan ehkäisevän lastensuojelun toteutumista varhaiskasvatuksessa.

Olen saanut tarvittavan tiedon opinnäytteen tarkoituksesta ja osallistun haastatteluun vapaaehtoisesti.

____/____ 20____
Päivämäärä Paikka

Allekirjoitus _____
Nimenselvennys _____